Gilde brief

25e jaargang no. 2
juni 2006

HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief
De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde Vrijwillige Molenaars (GVM). Het blad verschijnt vier keer per jaar en wel in de maanden maart, juni, september en december.
De oplage is 2200 stuks.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de artikelen van het bestuur van het GVM. De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst, maar zij behoudt zich het recht voor artikelen niet, gedeeltelijk of gewijzigd te plaatsen.

Advertenties
Voor bedrijven of instellingen, die gelieerd zijn aan 'de molenwereld', bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Advertentietarieven zijn op het redactieadres verkrijgbaar.

Bestuur van het GVM
H.C. (Hein) Steinz, Voorzitter, PR , Contact Gildebrief, Documenten- beheer
Dorpsweg 94
8051 XW Hattem, tel. 038-4445446
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

A. (Andreas) de Vos, Vice voorzitter, Regio coördinator Contacten met afdelingen en Bilksemafleidergroep
Helderseweg 85a, 1817 BB Alkmaar, 072-5121853.
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

P.J.M. (John) Houben, Secretaris, coördinator Arbo en Haccp, Examencoördinator
Korhoenderveld 89, 5431 HC Cuyk, tel. 0485-320994
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

W.H. (Wouter) de Wekker, penningmeester, contact ledenadministratie, verzendingen en Verzekeringen.
Hinkenkamp 43 7963 DD Ruinen tel.. 0522-472545
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl
Verzekeringen@vrijwilligemolenaars.nl

P.A.M. (Petro) van Doorne, Coördinator opleidingen, Contact lesstofcommissie en werkgroep watermolenaarsopleiding
Steenakker 44, 6651 JE Druten, tel. 0487-515643
opleidingscoordinator@vrijwilligemolenaars.nl

J.G.J. (Joyce) Beneker, contact biotoop
Skagerak 352, 2133 DX Hoofddorp, tel. 023-5634193
biotoop@vrijwilligemolenaars.nl

Fr. (Frans) Tullemans ledenadministratie
Vasco da Gamastraat 4 5665 GL, Geldrop,
tel. 040-2863023
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl
webmaster@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator
P.J.M. (John) Houben
Korhoenderveld 89, 5431 HC, Cuyk, tel. 0485-320994

Ledenadministratie
Fr. (Frans) Tullemans
Vasco da Gamastraat 4, 5665GL, Geldrop,
Tel 040-2863023
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Rekeningnummer GVM t.b.v. contributie
Postbank (giro) 2144780 ten name van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars te Ruinen

Gildeverzekeringen
W.H. (Wouter) de Wekker
Hinkenkamp 43 9763 DD Ruinen tel. 0522-472545
verzekeringen@vrijwilligemolenaars.nl
Rekeningnummer G.V.M t.b.v. Gilde verzekeringen
Postbank (giro) 3503794 t.n.v. Gilde verzekeringen te Ruinen

Bliksemafleidercontrole
Coördinator L.J. (Leo) Tiggelman
Livius 7, 3962 KD Wijk bij Duurstede tel. 06 22004848 b.g.g 0343-575684
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Gilde verzendingen
H.P.A.(Hub) van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9 5018 EA Tilburg, tel. 013-5362100
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt Molenbiotoop:
De Hollandsche Molen (E-mail adres DHM@molens.nl)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam, tel 020-6238703 telefax 020-6383319

Redactie Gildebrief
"Redactie adres"
G.J. (Gerrit) Pouw, Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden.
Tel. 035 6945428, redactie@vrijwilligemolenaars.nl
redactie leden: G.J.(Gerrit) Pouw, J.B. (Jaap) v. Steensel, A. (Alice) de Wit, Fr. (Frank) v.d. Lecq, H.C. (Hein) Steinz.

IN DIT NUMMER

De Kam	1
Mededelingen van het bestuur	1
Uitreiking Getuigschriften Geslaagde Molenaars	2
Het Gilde bestuur op bezoek bij de Afdeling Groningen	3
Vrijwilligers nu al vrijgesteld van arboregels	5
Op reis met Gijs (18)	6
De materialen voor de molenbouw	9
Probeersels van Berton	12
Grootse aanpak Winterswijkse fietsdagen	16
Reuzelsmelten	17
Molen Nooit Gedacht Warnsveld	18
Beknopt jaarverslag over 2005	19
Een krik of dommekracht?	20
Prins Friso onthulde een plaquette	20
Kunstboek Wieken, wind en weidevogels	21
Vogelgriep en de molenaar	21
Kleine berichten	22
De molenzeilen staan er gekleurd op	25
Nationale Molengids 2006	26
Een Hollandse tegenhanger van Don Quichot	26

Voorblad omslag:
Een typisch Zeeuwse grondzeiler korenmolen, de molen Nooitgedacht van Colijnsplaat. Het bouwjaar is niet bekend. Bij de uitgebreide restauratie in 1959 werd de molen weer keurig wit geschilderd. Het is één van de molens die uitgerust is met Van Rietwieken.

Achterblad omslag:
De prachtige achtkante korenmolen 't Lam te Woudsend, met duidelijke Friese kenmerken. Na jarenlange stilstand is hij weer regelmatig in bedrijf waarmede het een aanwinst is voor ons molenbestand. De molen werd gebouwd voor 1775.

Kopij voor het volgende nummer moet voor
1 augustus 2006
in het bezit zijn van de redactie.

Allerhande informatie via onze web-site:
www.vrijwilligemolenaars.nl

De Kam

Veel gebeurd afgelopen tijd. Jaarvergaderingen van De Hollandsche Molen en het Gilde, wijzigingen in de ARBO, inleverdatum PIP en natuurlijk een nationale molendag.

Op de jaarvergadering van De Hollandsche Molen natuurlijk het feestelijk uitreiken van de behaalde diploma's, in het bijzonder aan de jongste en de oudste geslaagden. Hiervoor was de nieuwe beschermheer prins Friso aanwezig. Het was de eerste officiële kennismaking met De Hollandsche Molen sinds hij in het najaar van 2005 het beschermheerschap aanvaardde. Hij volgt hiermee zijn vader op en we hopen dat hij zich op vergelijkbare wijze zal en kan inzetten voor de molens.

Discussie op de jaarvergadering van het Gilde ging onder andere over verzekeringen. Dit gaat langzamerhand een groot risico vormen voor het voortbestaan van de vereniging. Het is het eigen risico per schadegeval dat ons bij grote schades veel geld kan gaan kosten.

We gaan ons er op beraden hoe we dit risico af kunnen dekken, omdat het voorzien in de verzekeringen voor het bestuur nog steeds een belangrijke zaak is.

Ondanks de wijzigingen in de ARBO blijf ik van mening dat de gehele RI&E sessie een bijzonder nuttige is geweest en ik lees ook niet in de wijzigingen dat we deze nu ineens helemaal niet meer nodig hebben. Wel was het veel administratie.

Iedereen de PIP, met alle kinderziektes van dien, overleefd? Er is wat afgemopperd maar uiteindelijk een woord van waardering voor allen die zich ingespannen hebben voor het tot stand komen. Ik moet er niet aan denken als we deze steun niet zouden hebben gehad en een ieder voor zich aan de gang had moeten gaan. Alleen al als je denkt aan de administratieve uren die hieraan besteed dienen te worden?
Ik ga me werkelijk afvragen wanneer een secretaresse, of indien gewenst secretaris, voor de molenaar subsidiabel wordt.

De Voorzitter

Mededelingen vanuit het bestuur

Opleiding en examens
Zoals jullie in de laatste Gildebrief (jaarverslag van de secretaris) hebben kunnen lezen, was op dat moment de Werkgroep Opleidingen bezig om de voorstellen 1 en 3, ter verbetering van de opleiding, verder uit te werken. Als jullie deze bestuursmededeling lezen, is het uitwerken afgerond, zijn de voorstellen met de werkgroep en het Gildebestuur besproken en liggen deze bij de afdelingsbesturen om samen met jullie een keuze uit de twee voorstellen te maken. Uiterlijk half juli ontvangen wij dan de stemmingen van de afdelingen en kunnen we zien of er een meerderheid is voor één van de twee voorstellen. Is er een ruime meerderheid voor een voorstel, dan gaan we aan de slag met het uitwerken en invoeren van een en ander. Zo niet, dan zal de opleidingsraad die in november 2006 bijeen komt meer duidelijkheid moeten brengen en daar een definitieve keuze gemaakt moeten worden.
Maar de werkgroep heeft ook de verbeterpunten, die voor zowel voorstel 1 als 3 gelden, op papier gezet en we zijn nu op zoek naar enthousiaste leden (bij voorkeur met opleidingservaring), die een en ander uit willen gaan werken. Dit geldt straks ook voor het implementeren van het voorstel dat uiteindelijk gekozen zal worden. Al met al zaken die er voor gaan zorgen dat we binnen het Gilde een aangepaste en verbeterde opleiding krijgen, waarmee we de komende jaren weer vooruit kunnen.
Langs deze weg willen we dan ook een oproep doen aan leden die deelname in zo'n werkgroep wel zien zitten en ons daarmee willen helpen. Opgeven kunnen jullie jezelf bij Petro van Doorne: tel. 0487-515643 of per mail petrovdoorne@tiscali.nl

Vanuit de examencommissie van de Hollandsche Molen en de Werkgroep Opleidingen zijn bij het bestuur berichten binnen gekomen aangaande de examens en de opleiding. Het gaat hier enerzijds om examen-kandidaten die naar het examen komen en denken dat ze een gemakkelijker dan wel aangepast examen voorgeschoteld krijgen. Anderzijds van instructeurs die denken dat ze niet meer op mogen leiden of uren aftekenen omdat ze geen nascholing gevolgd hebben. Langs deze weg willen wij jullie mededelen dat er nog helemaal niets veranderd is in de opleiding en de manier van examineren. Pas als er een keuze gemaakt is uit de voorstellen, dit uitgewerkt en ingevoerd is, zullen we volgens de nieuwe methode gaan opleiden en examineren. Tot die tijd blijft dus alles bij het oude!

Korenmolenaarscursus
In het middagprogramma van de algemene ledenvergadering van 1 april jl. zijn de certificaten uitgereikt voor de korenmolenaarscursus. Een cursus (gericht op het ambacht van korenmolenaar) waarin men, na het bestuderen van "Zingende Stenen" en "Rond Zingende Stenen" en het behalen van het theorieexamen, in de praktijk aan de slag kan. Met een instructeur gaat men dan een maalkoppel afstellen, stenen billen, e.d. en leert men meer over zaken als graankwaliteit, bakkwaliteit en hygiënecode. Deze cursus wordt in samenwerking met het Ambachtelijk Korenmolenaars Gilde gegeven en dit gebeurt normaal gesproken eenmaal in de twee jaar. Echter de belangstelling voor deze cursus is zo groot, dat besloten is om ook dit jaar weer een cursus te gaan geven. Willen jullie meer informatie over de cursus of jezelf opgeven, neem dan contact op met Bert v.d. Voet: tel. 0344-602198 of per mail, info@molenaarsgilde.nl

Het Bestuur

Uitreiking Getuigschriften Geslaagde Vrijwillig Molenaars

Op 18 maart jl. werden in Amsterdam, tijdens de ledenvergadering van Vereniging "De Hollandsche Molen" de getuigschriften uitgereikt aan de vrijwillige molenaars die in 2005 met succes het examen voor vrijwillig molenaar hebben afgelegd. Op de uitreiking was, als nieuwe beschermheer van "De Hollandsche Molen", ook Z.K.H. Prins Friso aanwezig. Deze reikte het getuigschrift uit aan de oudste geslaagde H. Altemuller (74 jr)en de jongste geslaagde M. Dellebeke (18 jr.)

Prins Friso, als kersverse beschermheer, viel de eer te beurt, dat hij de oudste geslaagde molenaar het getuigschrift kon uitreiken.

Het waren er zoveel, dat ze niet meer op één beeld in de breedte pasten.

Het Gilde bestuur op bezoek bij de Afdeling Groningen

Elk jaar probeert het bestuur een bezoek te brengen aan een afdeling om eens met het afdelingsbestuur van gedachten te wisselen over zaken die het Gilde betreffen. Voor 2005 werd het de afdeling Groningen. Enkele bestuursmutaties en vooral de ontwikkelingen en samenwerking met het Groninger Molenhuis maakten dit bezoek voor het bestuur extra interessant. Op de vrijdagavond stond het gebruikelijke gezamenlijke overleg gepland, te houden in de Gemeenschapsboerderij te Groningen, nabij het Paterswoldse Meer.

Vergadering
Tijdens de vergadering zijn diverse onderwerpen behandeld, zoals de opleiding (zowel de stand van zaken binnen de afdeling als bij van de Werkgroep Opleidingen). Tevens kwamen ter sprake het gastgevend molenaarschap, de afdelingsfinanciën, de biotoopproblematiek en hoe men daar binnen de afdeling Groningen mee om gaat en de samenwerking met de Stichting Het Groninger Molenhuis. Wat de biotoop betreft heeft het afdelingsbestuur een plan van aanpak gemaakt dat in uitvoering is en waarvan de resultaten zullen worden gebruikt om deze aanpak waar nodig bij te sturen. Er is nog een lange weg te gaan.

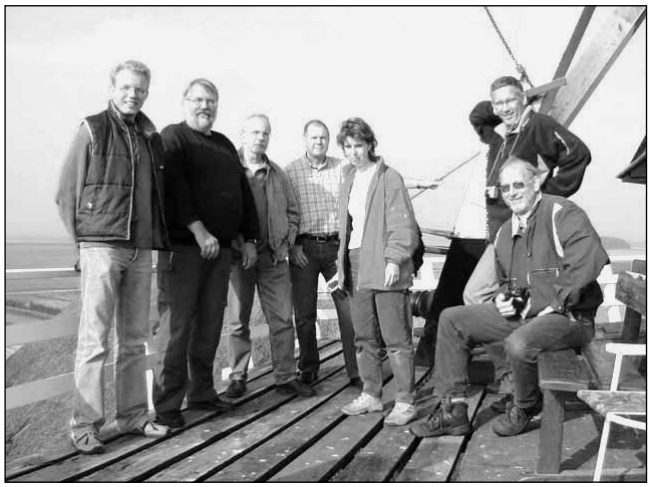

Het bestuur op de stelling van de molen te Garsthuizen

De samenwerking met de Stichting Het Groninger Molenhuis wordt nader toegelicht. Mevrouw R. Broekhuis, directeur van de Stichting, is aanwezig om het ontstaan, de doelen en de structuur van de stichting toe te lichten. Kort gezegd komt het er op neer dat Het Groninger Molenhuis een provinciaal overkoepelende organisatie is die van de provincie fondsen krijgt t.b.v. instandhouding, het signaleren van knelpunten, het creëren van draagvlak en de opleiding van molenaars. Dit laatste wordt door het GVM, afdeling Groningen, in feite als gedelegeerde taak uitgevoerd (oftewel de Stichting maakt gebruik van de diensten van het GVM afdeling Groningen).
De financiële ondersteuning van Het Molenhuis lijkt in orde, maar de provincie Groningen scoort slecht qua financiële ondersteuning van het molenonderhoud. Dit is zorgelijk. Het Molenhuis probeert hier verandering in te krijgen.

Om 23.00 uur sluit Leen Duijm de vergadering. Als afscheidscadeautje ontvangen de bestuursleden van Leen een linnen tas (www.groningermolens.nl) met daarin een kaart van pelmolen Ceres te Spijk, een folder van de Groninger molens, de lesbrief Pelmolen en het boek De Groninger Pelmolen. Erg fraai en het afdelingsbestuur wordt hartelijk bedankt voor deze verrassing.

Excursie naar de diverse molens
Op de zaterdag stond de gebruikelijke excursie op het programma. Willem Huizenga heeft het programma samengesteld en zal ons begeleiden. De ochtend begint grijs en een beetje mistig als we verzamelen op parkeerterrein Kardinge. Vanaf dit punt gaat het gezelschap carpoolend verder.
De eerste stop is Ten Boer, met een bezoek aan Widde Meuln en Bovenrijge.

In Widde Meuln worden we rondgeleid door bestuursleden van de molenstichting en de kersvers geslaagde molenaar W. Hofkamp, die zeer actief en succesvol bezig zijn, deze molen weer te completeren tot maalvaardige molen. Er is al behoorlijke vooruitgang geboekt. De molen begint al steeds meer op een molen te lijken, hoewel er nog behoorlijk veel aan moet gebeuren, vooral van binnen. Vanaf de stelling van Widde Meuln hebben we een mooi uitzicht op molen Bovenrijge, die iets verderop al vrolijk staat te draaien.
We nemen afscheid en wensen de mensen van de Widde Meuln veel succes bij het vervolg van deze restauratie.

Molen Bovenrijge met molenaar Wubbolts is de tweede molen die uitgebreid bekeken kan worden. Het is een snoepje, vol leuke dingen en erg compleet. Zaagramen, een lintzaag en zelfs nog een koppeltje maalstenen is in dit kleine molentje gepropt. Het past allemaal maar net, maar maakt dit molentje tot een bijzonder geval. (Ik weet niet hoe dat bij andere molenaars is, maar ik word daar altijd erg hebberig van!) Nadat alles uitgebreid bekeken en besproken is gaan we weer verder, want het

programma heeft een redelijk strak schema en Willem houdt het goed in de gaten.

De zaagmolen te Bovenrijge met een kijkje in de molen zelf op de zaagvloer

Na een stukje toeren komen we aan in Farmsum bij molen Aeolus en de molenaars Peihak en Bijl. Hier krijgen we behalve het bezoek aan de molen zelf ook nog een toelichting over de biotoopproblematiek en hoe men dat bij deze molen probeert aan te pakken. Er staan behoorlijk veel hoge bomen in de nabijheid van de molen. Uitdagingen genoeg, dat wel. We moeten weer verder, op weg naar Spijk voor de lunch en de rest van het programma.

De lunch met soep en kroketten
In Spijk wordt de lunch genoten in Café Carillon samen met de groep molenaars en cursisten van de pelcursus die gehouden wordt in de Ceres. Zowel leerling molenaars als geslaagde leden kunnen de pelcursus volgen. Het is een gezellig samenzijn, de broodlunch met soep en kroketten smaakt prima. De gesprekken gaan over molens, de opleiding en nog veel meer molenzaken. Na afloop loopt het hele gezelschap naar de Ceres, waar de molenaar, de Haan en instructeurs Duijm en van der Zee optreden als instructeurs van de pelcursus. Zodoende kan het bestuur eens meekijken tijdens een lesdag. De ploeg cursisten wordt in groepjes verdeeld elk met een eigen opdracht, een vragenformulier etc.

Er is ook gedacht aan voldoende begeleiding, vandaar ook de vrij grote groep mensen die in de molen aanwezig is. Al met al ziet de opzet van de pelcursus er goed doordacht uit. Ook de biotoop komt weer even aan bod, de omgeving van de Ceres te Spijk toont vanaf de stelling aardig wat verbeterpunten.

Een onvervalst Groninger plaatje, molen Ceres in Spijk

De zaagmolen Fram Woltersum

Molens de Hoop en de Fram
We gaan weer toeren en komen uit in Garsthuizen bij molen De Hoop. Een fraaie grote stellingmolen met een complete pelinrichting, fraai in het landschap met een mooie grote boerderij met schuur ernaast. Het is een fraai ensemble, waarvan de schuur in 1995 door brand werd getroffen en ook de molen schade aan de kap opliep. De schuur is een jaar later herbouwd en de molen kreeg een nieuwe kap met bovenwiel. Ook deze molen wordt uitgebreid bekeken en we praten met de molenaar (en al ruim 25 jaar instructeur!) D. Wijchel over de opleiding en hoe hij het aanpakt met zijn leerlingen.

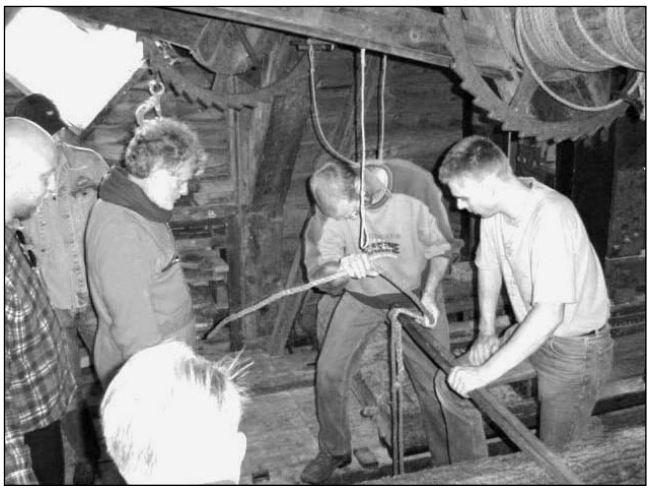

Als je het een zaagmolenaar zo rap ziet doen lijkt het zo eenvoudig, maar…….

De laatste halte is Woltersum, waar zaagmolen Fram (tevens korenmolen en pelmolen) wordt bezocht. Deze molen is voor de opleiding in gebruik voor de "themalessen houtzagen". Het bestuur kan hier even kort proeven van dit onderdeel van de opleiding die door het afdelingsbestuur is opgezet. De zaagploeg van de Fram, bestaande uit de molenaars Pot, Heidema en Oosterhoff, is erg actief met de molen, zowel qua zagen als qua onderhoud en het opleiden van leerling molenaars. De indruk is dat ook deze cursus weer goed in elkaar zit en de leerlingen echt met de praktijk van het zagen en alles wat daarbij komt kijken, kennis laat maken. Er is veel te praten en vooral te bekijken. Fram is ook weer zo'n geval waar je niet uitgekeken raakt. Helaas moeten we toch weer weg, de dag schiet al aardig op.

Het gezelschap tuft weer terug naar Kardinge om met de eigen auto weer huiswaarts te keren.

Het bestuur wil bij dezen het afdelingsbestuur danken voor de ontvangst en de goed verzorgde excursie, met bijzondere dank aan Willem Huizenga voor het samenstellen van het programma en de begeleiding en de molenaars van de bezochte molens voor hun gastvrijheid en enthousiasme!

Namens het bestuur,

Andreas de Vos

Vrijwilligers nu al vrijgesteld van arboregels

Organisaties waar vrijwilligers werken hoeven niet meer aan alle verplichtingen van de Arbowet te voldoen. Alleen de bescherming tegen zeer ernstige risico's blijft gehandhaafd. Dat heeft staatssecretaris Van Hoof van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten, vooruit-lopend op de wijziging van de Arbowet die in 2007 moet ingaan.
De versoepeling van de regels leidt tot minder administratieve lasten. Een regel die vervalt is bijvoorbeeld de verplichting om een risico-inventarisatie en -evaluatie te maken (behalve waar gewerkt wordt met gevaarlijke stoffen). Ook hoeven vrijwilligersorganisaties geen preventie-medewerker en bedrijfshulpverleners aan te stellen.
Vrijwilligers blijven wel wettelijk beschermd tegen zeer ernstige risico's, die grote gevaren voor de gezondheid met zich meebrengen. Enkele voorbeelden zijn valgevaar (bijvoorbeeld bij de restauratie van een clubhuis), het werken met gevaarlijke stoffen en biologische agentia (zoals virussen of vaccins) of met professioneel vuurwerk. Ook blijven aanvullende bepalingen voor gezond en veilig werken van kracht voor kwetsbare groepen die extra bescherming nodig hebben. Het gaat om jeugdige vrijwilligers tot 18 jaar en vrijwilligers die zwanger zijn of borstvoeding geven.
Buiten de vrijstelling vallen de vrijwillige brandweer en politie. Voor hen blijft de Arbowet van toepassing. Dat is ook het geval voor mensen die vanuit een uitkering op proef gaan werken en voor betaalde werknemers bij een vrijwilligersorganisatie.
De vrijstellingsregeling is op 15 maart 2006 in werking getreden. De mededeling en het besluit is op internet te vinden op de volgende internetadressen:
http://home.szw.nl/actueel/dsp_persbericht.cfm?jaar=2006&doc_id=8749&link_id=88876

http://docs.szw.nl/pdf/35/2006/35_2006_3_8748.pdf

Naar aanleiding van dit bericht zijn het Gilde van Vrijwillige Molenaars en De Hollandsche Molen bij elkaar gekomen om de voortgang van het arbo-project te bespreken.
Het bericht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de vrijstelling van vrijwilligersorganisaties laat onduidelijkheid bestaan voor onze leden. We zoeken dat momenteel uit en komen er binnenkort op terug.
Wat op dit moment wel duidelijk is, is dat er geen totale vrijstelling van arbo-verplichtingen gaat komen. Voor bedrijven, instellingen, werkplekken, en dus ook voor moleneigenaren, waar valgevaar e.d. is, blijft de arbowet wel degelijk van kracht.

Bovendien worden de civielrechtelijke consequenties van nalatigheid op het gebied van Arbo steeds groter.
Het gaat nog steeds om het voorkomen van ongevallen. Het hele proces van het maken van een RI&E en plan van aanpak - hoe bureaucratisch in sommige opzichten ook - is daar op gericht. De kern van deze RI&E is je gezondheid als molenaar en de veiligheid van je bezoekers!

John Houben
Arbocoördinator

Op reis met Gijs (18)
Een zoektocht naar molens en hun verhaal

De molen te San Francisco in 1922, het onderwerp van dit verhaal

Met expertise en een wijde blik naar Amerika
Achter in de werkplaats van Molenmaker Verbij staat een houten bouwwerk, waar menig molenaar diep respect voor heeft. Deze gigantische kapconstructie van de Murphy Windmill zal dit jaar per zeecontainer naar San Francisco verscheept worden. Directeur/eigenaar van dit bedrijf, Lucas Verbij, zal uitgebreid verslag doen van dit grote project waar ze al jaren mee bezig zijn.

Thuis komen in de molenbouw
De zon schijnt fel als we op deze maartse middag langs de Does rijden, het water waarbij het bedrijf is gevestigd. In het Rijnland waar talloze molens regelmatig draaien en water verzetten. Verbij heeft onder andere meegewerkt aan het maalvaardig maken van de 42 molens, die de Rijnlandse Molenstichting rijk is. De werkzaamheden rond de Murphy Mill doet Lucas Verbij uit de doeken in zijn kantoor bij de werkplaats met uitzicht op de Does en de rode wipmolen die aan de andere kant staat: de Doesmolen.

Zou je iets over het bedrijf kunnen vertellen?
"Ik ben van de vierde generatie. In 1868 nam mijn overgrootvader een aannemersbedrijfje over in Hoogmade. Ze hadden vooral werk in de omgeving. Ook molenbouw hoorde daarbij. Mijn opa, die de zaak overnam, heeft behalve dat hij aan boerderijen werkte drie nieuwe molens gebouwd. Eind vijftiger jaren nam mijn vader Hein de leiding over. Dat was de tijd dat molens monumenten werden en dat er subsidie vanuit de overheid beschikbaar werd gesteld voor restauratie en onderhoud van molens".

Heb je er zelf voor gekozen om de zaak over te nemen?
"Ik heb twee zussen,' lacht Luc. Hij is degene die de juiste opleidingen heeft gevolgd: mts en hts bouwkunde en de capaciteiten bezit om deze zaak te runnen. Eerst heeft hij ervaring opgedaan bij een aannemer, totdat zijn vader zei: 'Als je thuis wilt komen, moet je dat nu doen anders ga ik afbouwen.' Zo is Lucas aan de gang gegaan in de molenbouw. Eén van zijn specialismen is ondertussen het verplaatsen van molens geworden. Door nieuwbouw van huizen, het aanleggen van de HSL en andere oorzaken, wordt de omgeving van sommige molens zo slecht, dat zij geen wind meer kunnen vangen om te draaien, daarom wordt er een andere plek voor zo'n molen gezocht. De naam van de molen verandert na de verhuizing, omdat poldermolens genoemd worden naar de polder, die ze bemalen. 'We hebben er tien verplaatst tot nu toe.'
De markt in Nederland bleek te beperkt te zijn, dus Luc was erg blij met zijn eerste project in Japan. Dat betekende drie maanden ter plaatse werken. In totaal hebben ze vier nieuwe molens gebouwd in Japan. Later hebben de mannen van Verbij in Canada een molen herbouwd, die compleet was afgebrand. Ook in Amerika werd zijn bedrijf actief. 'Je moet er natuurlijk wel achteraan; de mensen zien te overtuigen dat een restauratie van een molen wenselijk is. In Amerika bijvoorbeeld zijn ze niet zo moeilijk. Ze missen het gevoel van waarde van hun culturele erfgoed, monumenten worden soms zomaar afgebroken en moeten plaats maken voor nieuwbouw.'
Luc wijst op een foto op posterformaat van een stellingmolen, die in zijn kantoor hangt, 'Die stellingmolen staat ten westen van Chicago. Het was een bouwval, die wij hebben gerestaureerd.'
Hij legt uit dat zij met al hun kennis en ervaring op molengebied het gehele proces daar begeleiden. Plannen, bouwtekeningen, vergunningen, alles moet geregeld worden.

De tweede molen "Sister Clare" in 1911 met het meertje. Let op het vreemd gevormde gevlucht.

Actief in San Francisco

Hoe ben je aan dit project gekomen?

"In 1994 kreeg ik een telefoontje over de Murphy Windmill van de ambassade en ben ik op uitnodiging naar San Francisco afgereisd. Alles werd voor mij betaald. De naam van de molen komt van de heer Murphy, een rijke industrieel, die geld gaf om de molen te bouwen".

Vervolgens legt Luc de situatie uit. Hij maakt een schets op een papiertje van een landtong bij San Francisco aan de westkust van Californië. Op dit duingebied heeft men het Golden Gate Park aangelegd, dat vanwege de zandgrond geïrrigeerd moest worden. Daarvoor hebben ze begin twintigste eeuw aan de kust twee molens gebouwd. Zoet grondwater werd met behulp van een elektrische pomp omhoog gehaald en naar een meertje gepompt. Vervolgens werd het water uit het meertje door de molens drie kilometer verder naar het hoogste punt van het park gemalen. De molens waren voor dit werk elk uitgerust met twee plunjerpompen. Luc heeft in 1994 een week in zijn eentje in die molen doorgebracht tussen zo'n 150 duiven en alle uitwerpselen, die zij produceerden. Hij heeft naar aanleiding van zijn bevindingen een restauratieplan gemaakt en opgestuurd. Jaren hoorde hij niets meer, totdat in 2000 een particulier dit rapport las en er contact met hem opgenomen werd.

Waarom een Nederlander? Zijn er in Amerika geen molenmakers? "Er is maar één molenmaker in heel Amerika. Zij hebben niet de expertise en die wijde blik, die wij hebben".

Het geduld van Verbij werd beloond, want in 2002 kregen ze de opdracht en werd in de zomer de oude kap in twee zeecontainers naar Nederland verscheept. De onderbouw en het achtkant worden in Amerika gerestaureerd.

> *' (…)ging ik op pad om een wandeling te maken langs het Spreckelsmeer aan de Noordkant van het Golden Gate-park. (…)*
>
> *Toen keek ik omhoog en zag een paar vliegers, rood met een lange blauwe staart, hoog in de lucht. Ze dansten ver boven de bomen aan de westrand van het park, boven de molens, zij aan zij zwevend als een stel ogen die neerkeken op San Fransisco, de stad die ik nu als mijn thuishaven beschouw.'*

De grootste molen van de wereld

Er volgde een periode van onderzoek en het maken van tekeningen. De molen werd in 1907 gebouwd. Een onderbouw van beton met een houten achtkant erop bekleed met natuurstenen leien. Daar bovenop staat een gigantische kap. Op de oudste foto's van begin twintiger jaren was de eerste windroos te zien. Zo'n windroos staat op een houten constructie aan de achterkant van de kap en heeft de functie om de hele kap met het wiekenkruis op de wind te zetten. De molenaar hoeft zelf niet te kruien met een kruirad. Op latere foto's kun je zien dat er meerdere schoepen zijn aangebracht, om de windroos beter te laten functioneren. Belangrijk voor de nieuwe windroos en voor de hele molen is de

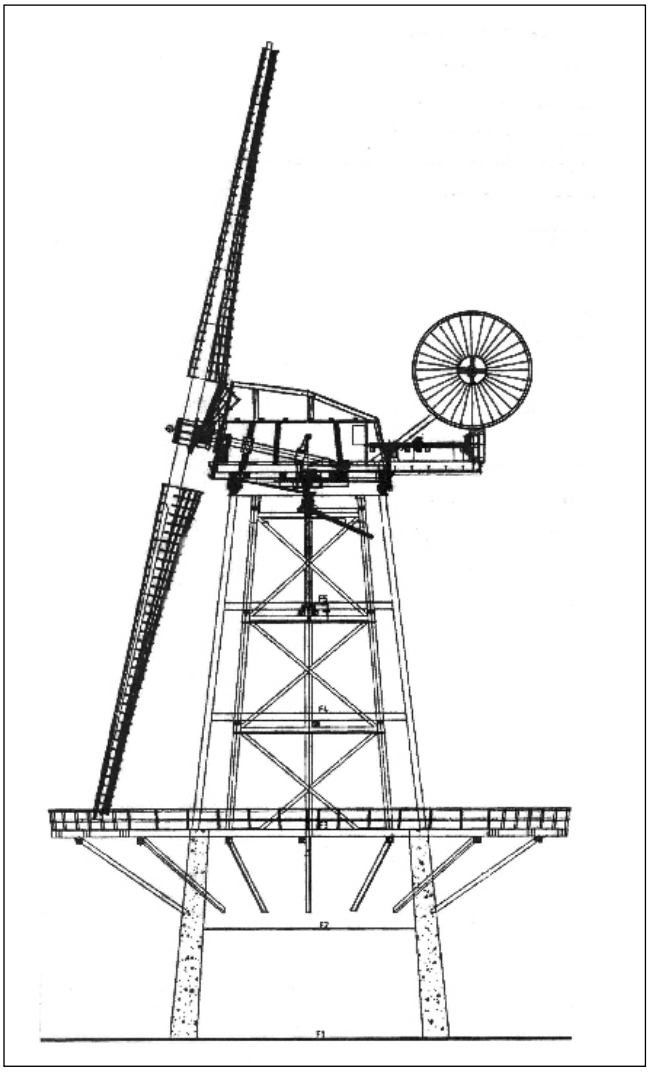

Zo lijkt het een normaal formaat molen maar met een vluchtlengte van 35 meter wordt het wel iets anders.

duurzaamheid en de bescherming van het materiaal. IJzer wordt vervangen door roestvrij staal en koperen kapjes moeten onderdelen beschermen tegen de invloed van zout water.
De wieklengte moest opnieuw uitgerekend worden, want het gevlucht was in eerste instantie verdwenen. Later vond men de oude houten wieken op het terrein terug. De molen heeft een vlucht van 35 meter en is daarmee de grootste traditionele molen van de wereld. In Nederland is 30 meter de grootste vlucht, daarom heeft TNO advies voor deze molen gegeven. De wieken worden niet van hout, maar van cortenstaal gemaakt, dat is een staalsoort waarin koper is verwerkt, waardoor het materiaal niet doorroest. Terwijl Luc bezig was met het tekenen van een nieuwe kap op basis van de gevonden informatie, kwamen er oude bouwtekeningen tevoorschijn.

De Amerikaanse maten zijn in inches en voeten. Het computerprogramma Autocad is een uitstekend hulpmiddel om de juiste maten te bepalen en die om te rekenen tussen inches, voeten en onze millimeters.
Bijzonder is het feit, dat deze molen in zijn actieve jaren met de klok meedraaide, terwijl ze in Nederland tegen de klok indraaien. Luc kwam er ook achter dat de zeeg (stand van het hekwerk t.o.v. de roe) niet goed was, zodat het onderste gedeelte van het zeil begon te bollen tijdens het draaien. Hij neemt ons mee naar zijn computer, waar oude foto's op staan. 'Je kunt op sommige foto's zien, dat men met halve zeilen draaide. Toch is het een super intelligent gebouwde molen, gezien de technische snufjes die erin verwerkt zaten, zoals de witmetalen lagers.' Ten slotte laat hij een foto zien, waarop oldtimers op de voorgrond staan met daarachter de twee molens. 'Kijk, dit is een opname uit een Charley Chaplin film.'

De kap in de werkplaats
Het wordt tijd om een kijkje te gaan nemen. We wandelen naar het achterste gedeelte van de werkplaats, waar timmergeluiden te horen zijn. De kap van de Murphy Windmill, zoals hij daar staat, is geconstrueerd van houten balken.

De kap vult nagenoeg de gehele loods. Enige vergelijking geeft het bestelbusje die er vlak achter staat.

Aan de onderkant bevindt zich het zogenaamde kruiwerk. Grote ijzeren wielen lopen tussen ijzeren rails aan de boven- en onderzijde. Hiermee kan de hele kap, die zo'n 60 ton weegt, ronddraaien op het achtkant van de molen, die eindigt met een stevige balk.

Door de moderne lagering draait de kap superlicht. De aandrijving daarvoor is de windroos, die lopend op de tandkrans door de wind in beweging wordt gezet en pas

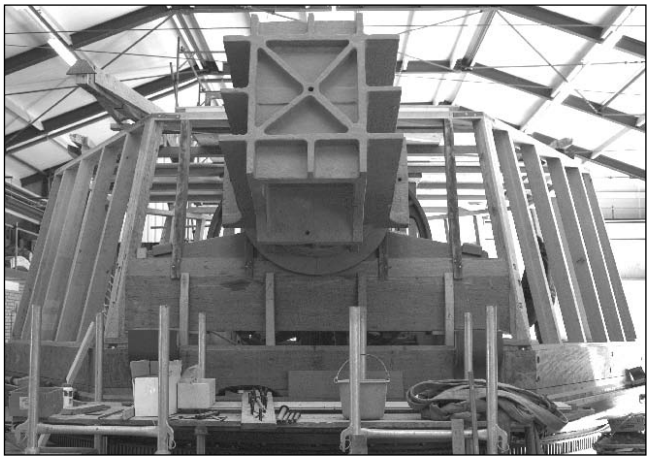

De askop is een bijzonder geval, en weegt dan ook tweemaal zo zwaar als datgene wat wij gewend zijn.

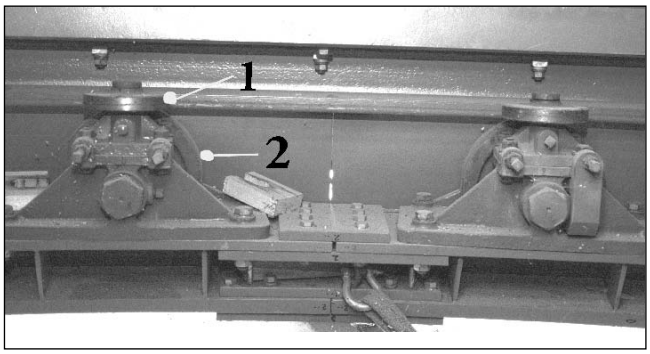

De kap wordt in de kuip geleid door twee rollensystemen. 1. de kuiprollen centreren de kap in de kuip en 2. Zijn de eigenlijke kaprollen waarop het geheel rust.

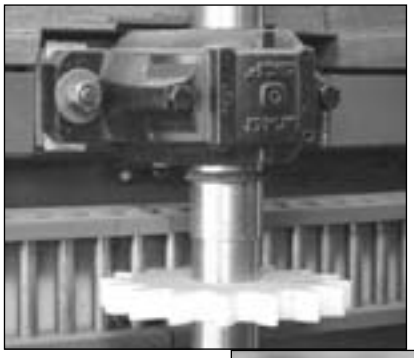

Het kruimechanisme met teflon tandwiel en nieuwe tand- of staven krans. In vergelijking met het nieuwe kruiwerk is te zien dat de tand des tijds aardig zijn best heeft gedaan

stilhoudt als hij uit de wind staat. Bij de windroos bovenop de constructie is een molenmaker bezig. Sommige tandwielen zijn gerestaureerd, terwijl anderen nieuw zijn gemaakt.

Alles wat bruikbaar was, hebben ze weer in de molen gezet. 'Als de windroos 4500 keer ronddraait, dan is de kap één keer rond gedraaid. Zoveel vertraging zit erin.' De windroos kan twee kanten op draaien, daarom is er een slim vangetje verzonnen om hem stil te kunnen zetten in beide draairichtingen.

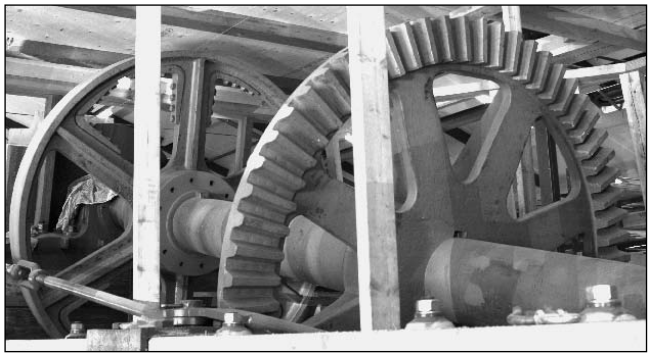

De bovenas met twee wielen. De voorste met tanden is het wiel die de koningsspil aandrijft terwijl de achterste het vangwiel is.

Er ligt een oude gerestaureerde as in de kap die 14 ton weegt. Bijzonder zijn de twee bovenwielen om de as, want normaal is er maar één bovenwiel waar omheen zich ook de vangconstructie bevindt. Deze molen heeft dus een apart vangwiel, dat in verhouding tot de wieklengte nogal klein is uitgevallen. Voor de veiligheid hebben ze ervoor gekozen om bij het Oudhollands tuig, in de houten windborden van de wieken, remkleppen te maken. Als deze remkleppen open worden gezet is dat een extra remmogelijkheid voor de molen bij harde wind. De molenaar moet binnenin de molen met een vangtouw de bandvang bedienen. Normaal bevindt dat vangtouw zich aan een vangstok, die op de stelling bediend kan worden. In dit geval kan dat niet, omdat de molen zichzelf door middel van de windroos op de wind zet. Het gevlucht heeft dus geen vaste plaats op de stelling en kan niet door bijvoorbeeld een afzetketting beveiligd worden, hetgeen het betreden van de stelling levensgevaarlijk maakt als de molen niet eerst is stilgezet.

Nog even een blik op de kap tegen de achterzijde met de stoel voor de windroos. Het kleinste trapje is 150 cm hoog dat is ook de hoogte van het kruiwerk

Al met al is het een heel project wat niet zonder slag of stoot afgerond zal worden, maar ondanks alle problemen vindt Luc het heel bijzonder dat hij met zijn bedrijf de grootste molen van de wereld mag bouwen. 'Het leukste is natuurlijk om, als het ding terug in Amerika is, alles in elkaar te zetten en dan de vang te lichten!' We wensen Luc en zijn mensen veel succes met het afronden van dit project.

Met dank aan:
Lucas Verbij
Fotografie: Diska Boot
Eerder verschenen in bedrijfsmagazine Torque 04

Alice de Wit, de reizende correspondent

De materialen voor de molenbouw

De voornaamste materialen die bij het bouwen van en de uitrusting van een molen te pas komen zijn hout, ijzer en steen. Daarbij kwamen nog kleine hoeveelheden lood, teer en riet. De molenmakers gebruikten de houtsoorten, eiken, grenen, vuren, beuken, iepen, essen, pokhout, azijnhout, larix, enz. Hierbij werd eikenhout verreweg het meest gebruikt. Alle samenstellende delen van de molenromp, zoals stijlen, binten, voeghouten, windpeluw en penbalk, regels, veldkruizen en zo meer, waren van eikenhout gemaakt.
Naast eiken was grenen de meest gebruikte houtsoort. Hiervan maakte men vloeren, de lichte verbanddelen en het beschietwerk.
Rondsels, maalkuipen, en andere molenapparatuur maakten men van iepenhout; essenhout werd gebruikt voor die delen die veerkrachtig diende te zijn zoals bordveren, handspaken enz., paardenvleeshout of 'bolletrie' voor de nagels van de blokken; pok- en palmhout voor staven, schijven en neuten.
Van de opgesomde houtsoorten was alleen olmen- of iepenhout overvloedig in het eigen land aanwezig en ook aan essenhout was geen gebrek. Eikenhout voor molenbouw doeleinden leverde ons land niet voldoende op. Dit moest uit het buitenland worden ingevoerd; het kwam uit de Elzas, via de Weser of uit het Zwartewoud,de Vogezen en het Munsterland. Grenenhout (van de grove den), vurenhout (van de fijnspar) en dennenhout (van de zilverspar) kwamen uit Rusland, Polen en Noorwegen, echter ook uit Duitsland. Pokhout, palmhout, paardenvleeshout en mahonie werden uit West-Indië aangevoerd. Tot ongeveer 1870 werd het ingevoerde eiken-, grenen-, dennen- en vurenhout meest in Nederland gezaagd; nadien hebben de zagerijen in de productielanden die taak geleidelijk overgenomen.
In de tweede helft van de negentiende eeuw lieten onze houthandelaren ook wel hout uit Amerika komen. Vooral het harsrijke pitchpine was daar in de molenbouw zeer gewild. Hoewel het hier werd toegepast was het feitelijk voor onze molenmakers enigszins aan de dure kant: de vrachtkosten alleen waren soms hoger dan de waarde van het hout.

Een drijvend vlotten dorp
Het langs de Rijn uit Duitsland ingevoerde hout kwam in grote vlotten, de zg. "Hollanderflosse" (ook de zware dennen werden in het Zwarte Woud "Hollander' genoemd), de rivier af. Nadat de stammen, meest eiken en dennen, afzonderlijk of, bij enkele exemplaren tegelijk, langs de kleinere rivieren naar de hoofdstroom waren afgevoerd werden zij daar tot omvangrijke houtcomplexen samengevoegd. Dit geschiedde meestal te Kehl, Mannheim, Kostheim, Mainz, Mombach en Schierstein.
De grootste vlotten hadden een lengte van 1000 en een breedte van 130 voet, en staken acht voet diep. De inhoud van zo'n vlot beliep 1.040.000 kubieke voet. De waarde van zo'n groot vlot kwam op ongeveer een half miljoen gulden, een voor die tijd aanzienlijk bedrag. De stammen werden met behulp van zware grenen dwarshouten samengevoegd.
De enorme houtvlotten werden op stroom gehouden door middel van stuuranker en lange roeiriemen, de stuurriemen.
Voor de bediening daarvan was 400 tot 800 man nodig.

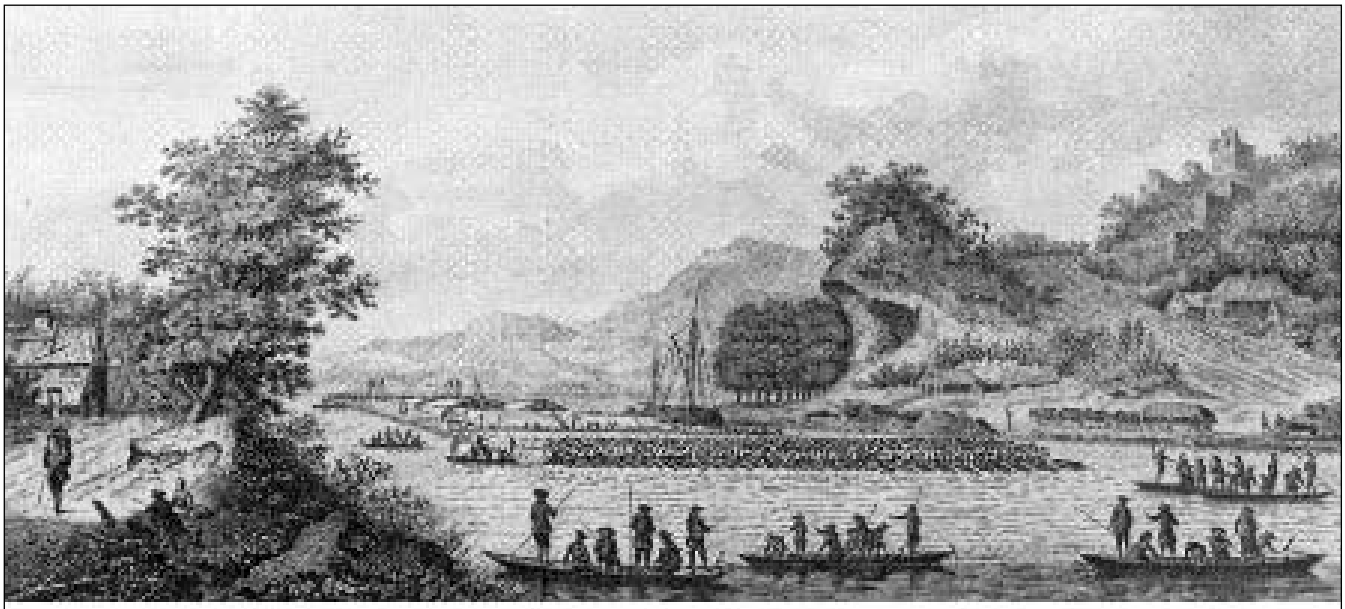

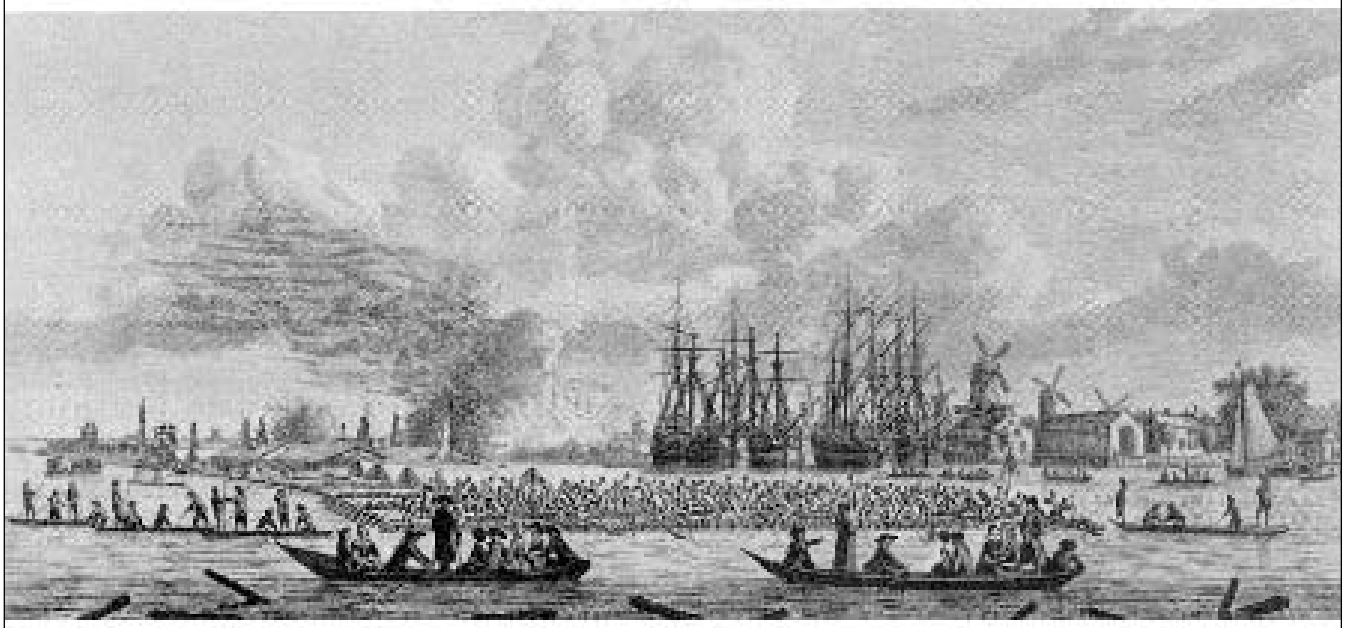

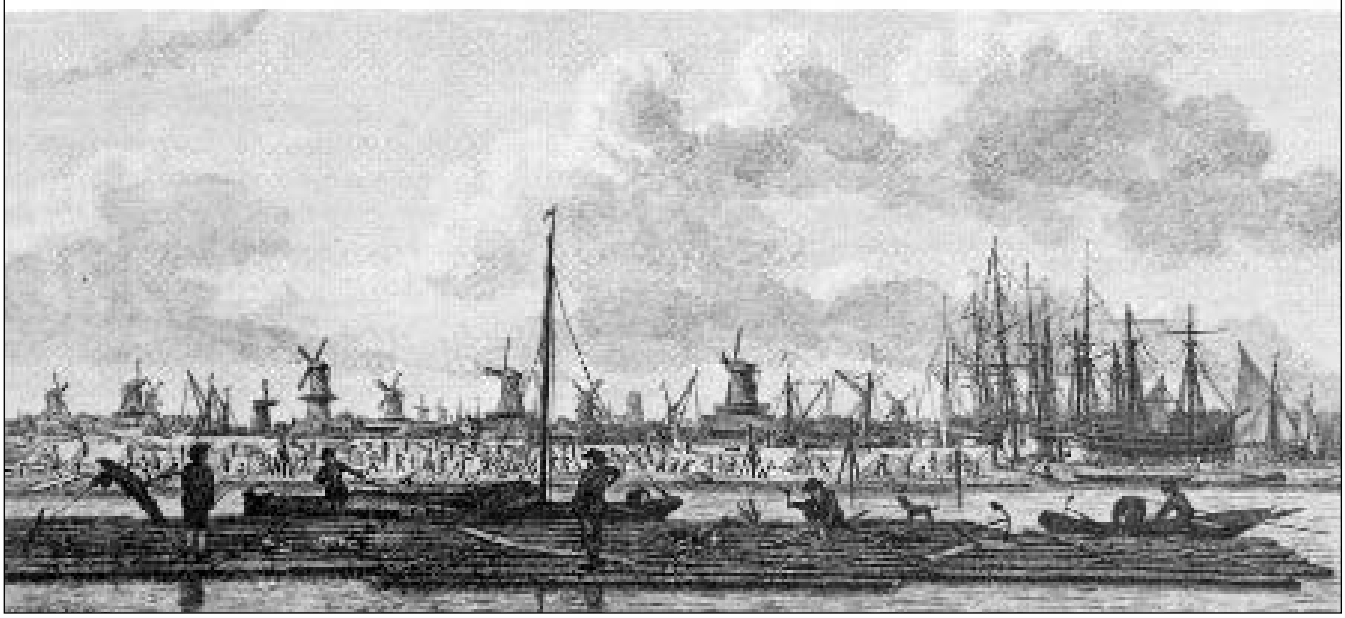

Boven: *Een houtvlot de Rijn afzakkende ter hoogte van de stad Bonn (Duitsland)*
Midden: *Een houtvlot gearriveerd voor de stad Dordrecht*
Onder: *Het uit elkaar nemen van een houtvlot en de samenstelling van kleinere vlotten t.b.v. verder transport*

De bevolking van dit drijvende dorp was gehuisvest in 15 à 18 loodsen of hutten op het vlot. De eigenaar woonde in een geriefelijker ingerichte zogenaamde herenhut. De reis van Mainz naar Nederland nam enkele weken in beslag.
Dordrecht was vanouds de stapelplaats van het Rijnse hout. De vlotten werden daar uit elkaar genomen en de bomen bij openbare veiling verkocht. Van Dordrecht uit vond het hout zijn weg door geheel Nederland.

Het vervuren van eikenhout
Het eikenhout heeft vele deugden. Het is sterk, hard en duurzaam. Het had ook zijn gebreken. Een ernstig kwaad was in die tijd nog het "vervuren" van het hout.
Dit ontstond wanneer men het te kort nadat de boom geveld was en behakt, aan de molen verwerkte.
Het aangetaste hout veranderde van het eens zo harde materiaal in een zachte, poreuze substantie, die men tussen de vingers fijn kon wrijven. De ziekte was zeer besmettelijk, eenmaal begonnen greep het snel om zich heen en tastte het ene stuk hout na het andere aan.
Een goede ventilatie wordt daarom van eminent belang geacht, ook als het verwerkte hout reeds gebruikt was voor de bouw. Vuur kwam niet alleen in eikenhout voor; men kent het ook onder de naam van "broei". Hier deed inwendig vocht het hout vervuren, vocht van buitenaf deed het verrotten.
Het kreeg dan een vuilbruine of zwarte kleur, er ontstond eventueel zwamvorming, het werd nat en week en viel spoedig uit elkaar. Verrotting, in het Engels "wet rot", doet zich voor op plaatsen die beurtelings nat en droog zijn, zoals de molendelen nabij het scheprad in een poldermolen. Ook het ontstaan van scheuren, door krimpen en trekken van het hout, gaven aanleiding tot inwateren, hetgeen weer verrotting met zich meebracht. Het is daarom zaak dat het hout, voordat het verwerkt wordt, goed gewaterd en gedroogd was: de kans op scheuren is dan behoorlijk kleiner.
Het vuur, door de Engelsen zeer toepasselijk "dry rot" genoemd, verkortte uit de aard der zaak de levensduur van het gemaakte werk. De ziekte deed zich ook bij houten schepen en woonhuizen enz. voor, hoewel men een strenge keur had op het hout, zowel bij de verwerking als bij de aanschaf. Het leidde soms tot teleurstellingen, hetgeen blijkt uit de diverse processen die in verband hiermede zijn gevoerd.

Manieren om vervuren te voorkomen
Het kwaad heerste niet altijd in even sterke mate. In het begin van de jaren vijftig van de 19e eeuw schijnt het zich veel meer te hebben voorgedaan dan later. Het is mogelijk dat het eikenhout in die periode van grote bouwactiviteit inderdaad te "groen" gebruikt werd, zodat het "nog groeide" wanneer het reeds verwerkt was. Wellicht was in die tijd het hout van mindere kwaliteit. In ieder geval verbeterde de kwaliteit toen de in de bovenbedoelde periode gekochte houtvoorraden waren opgebruikt.
Het middel om vervuring te voorkomen was het hout uit te logen, d.m.v. het te "wateren". Men legde het daartoe gedurende een aantal maanden, b.v. zes, tot twaalf tot zelfs meerdere jaren, ondergedompeld in het water. Dit geschiedde bij de stapelplaatsen op de slikken langs de rivieren of in de balkengaten bij de houtzaagmolens. Ook nadat het hout gezaagd was werd in sommige gevallen het handelshout nog enige tijd in het water gelegd. Kort voordat het zou worden gebruikt droogde men het in houtloodsen of op een andere tegen zon en regen beschutte plaats, bijvoorbeeld in de op iedere zaagmolenwerf aanwezige mogelijkheden. Ook kneuzingen van het stamhout, veroorzaakt door stoten of slaan zowel andere ruwe behandelingen, trachtte men zoveel mogelijk te voorkomen. Ook is wel geprobeerd de sappen uit het hout te verdrijven door pekelen, zoals werd gedaan met hout voor de scheepsbouw. De overige houtverwerkende ambachten waren hier echter niet van gediend. Wat men ook nog wel eens toepaste was het zogenaamde janklaassensmeer, dat in de oude iteratuur en verslagen af en toe

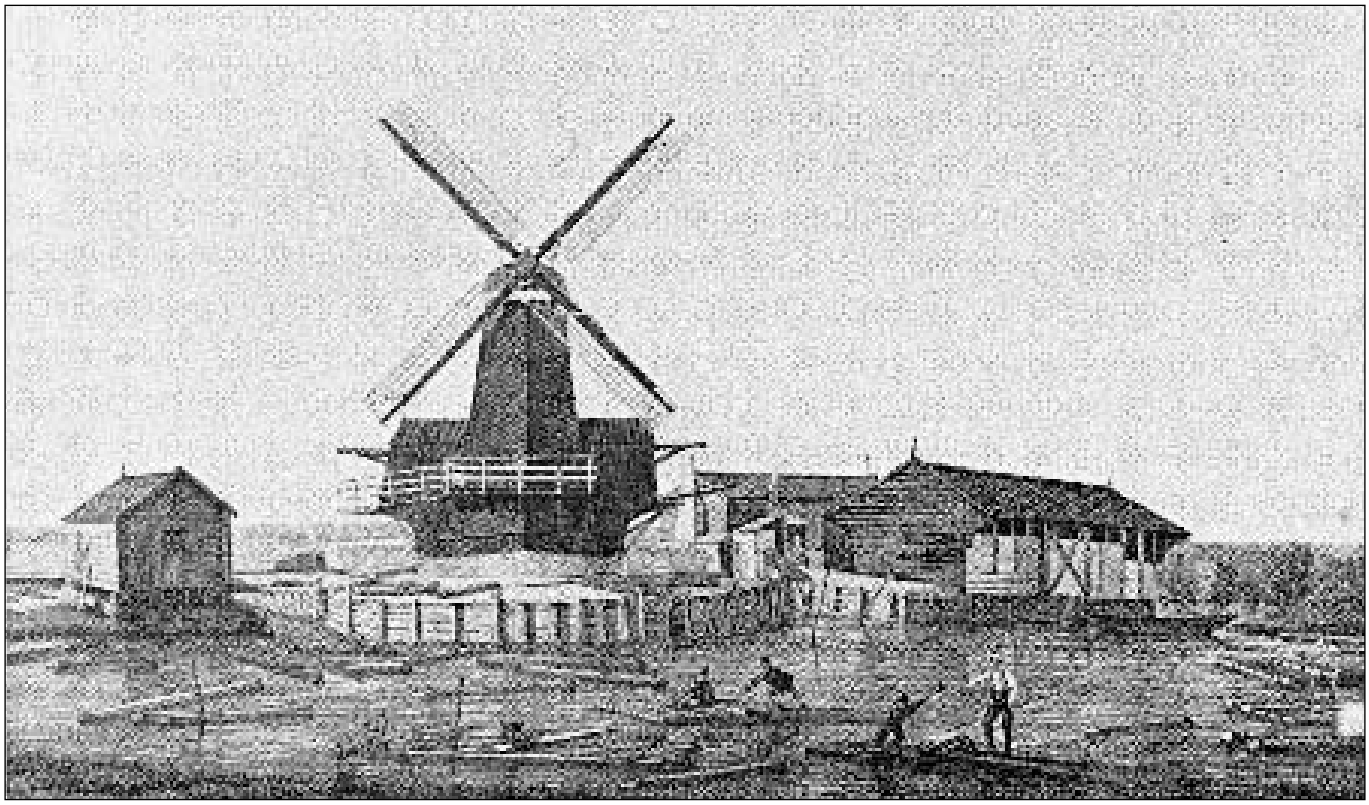

Een paltrok zaagmolen met molenwerf, balkengat en houtwerf. Honderden van dergelijke molens stonden over het land verspreid. Maar niet alleen paltrokken werden gebruikt voor het zagen van hout, ook acht- en zeskante molens verspreid over het gehele land, namen deel aan het vele zaagwerk.
De vier hoofdcentra waren de Zaanstreek, Amsterdam, Dordrecht en Walcheren.

wordt genoemd. De stof en de samenstelling zijn echter verloren gegaan in de nevelen van het verleden.

Rechthout en kromhout
Bij de het in de handel beschikbare eikenhout kende men rechthout en kromhout. Het eerste omvatte de balken, de platen en de ribben, het tweede de krommers en de knieën. Het kromhout, dat veelvuldig en bijna alleen in de scheepsbouw werd gebruikt, was duurder dan het rechthout. Balken hebben een rechthoekige doorsnede; platen zijn niets anders dan planken met een grotere dikte dan drie tot vijf duim; onder ribben verstond men rechthoekige balkjes, meestal van grenen-, vuren- of dennenhout.
Krommers waren balken met een bocht, die vooral dienden om daaruit het benodigde hout te zagen dat een zekere kromming diende te hebben, zoals b.v. voeghouten.

De knieën waren veel sterker gebogen dan de krommers en ook minder lang en zwaar. Van knieën werd in tegenstelling tot de molenbouw in de houten scheepsbouw ruim gebruik gemaakt. We komen ze op vele plaatsen en onder verschillende benamingen in het verband van een schip tegen en dan met name in het dwarsscheepsverband.
Onder knieën, verstaat men, zoals gezegd wordt;

"syn kromme Houten, die de Knie van een sittend Mensch seer wel vertoonen".

Het waren krom gegroeide stukken eikenhout met twee armen, die ten opzichte van elkaar een hoek maakten. Was dit een stompe hoek dan sprak men van een knie buiten de winkelhaak, was de hoek scherp dan heette hij binnen de winkelhaak.

Het wateren van hout
Tot slot legde men ter verbetering van de duurzaamheid het hout bij voorkeur in brak of zoet, stromend water en wel met het ondereind tegen de richting van de stroom in. De groeisappen die hout kunnen aantasten worden geleidelijk uit het hout gespoeld en vervangen door het water van het balkengat.

Grenen- en vurenhout werden niet, zoals het eikenhout, onder water bewaard, maar op een droge goed doorwaaide plaats opgeslagen. Men stapelde het met latjes, de stapelstokken, tussen de delen om er de lucht door te laten spelen. Om vervolgens af te dekken met een houten of zeildoeken overkapping. Een anderr manier was het drogen rechtop staande tegen rekken in het z.g. galgenveld of de houttuinen.

Probeersels van Berton

Tekst Peter de Moes
Tekeningen Gerrit Pouw

Het is alweer 5 jaar geleden dat wij de lezers een rijk geïllustreerd artikel presenteerden over het gevlucht van Pierre-Theophile Berton, die daarmee halverwege de 19e eeuw in Midden-Frankrijk veel succes oogste. In de Gildebrief van Juni 2001 viel te lezen hoe hij het

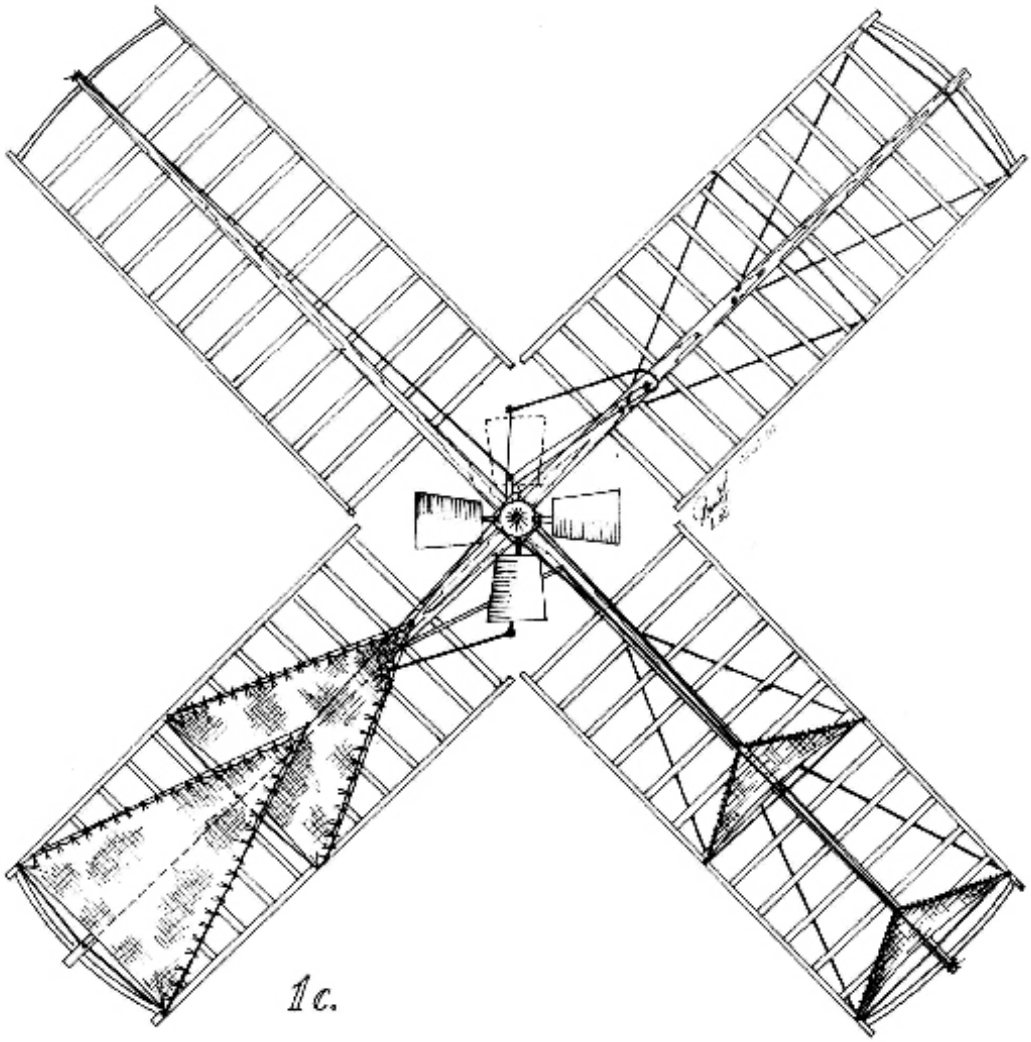

1c Zelfzwichtende zeilen, overzicht. Tekening naar het origineel van P.T. Berton, 1839.

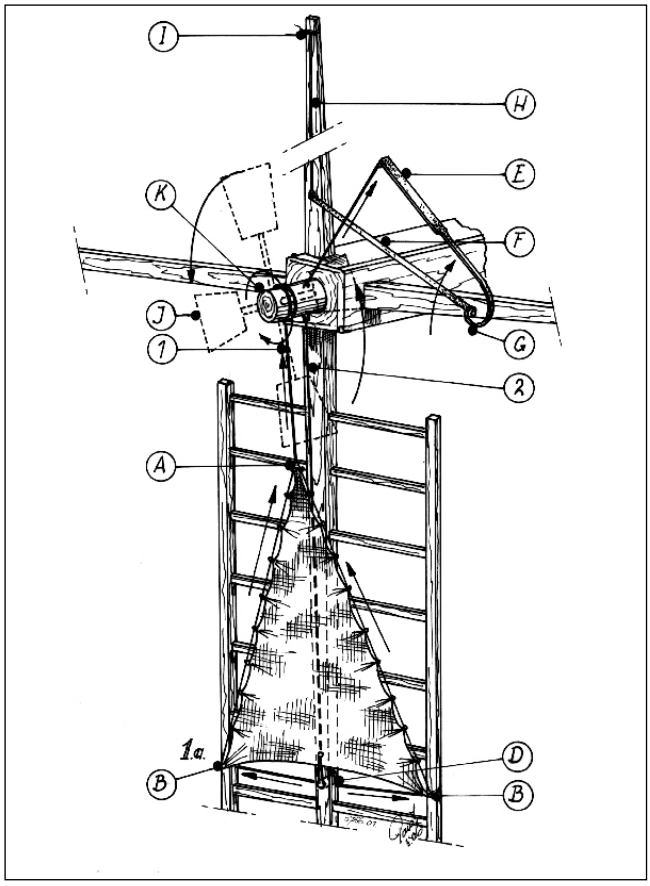

1a Zelfzwichtende zeilen, vol zeil. Tekening naar het origineel van P.T. Berton, 1839.

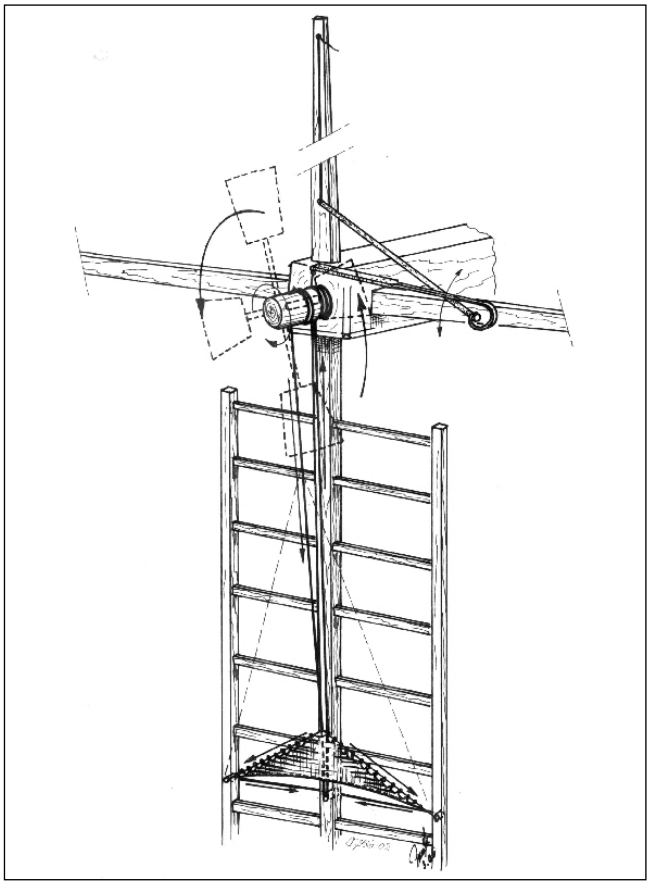

1b Zelfzwichtende zeilen, gezwicht. Tekening naar het origineel van P.T. Berton, 1839.

omslachtige voorleggen van de zeilen verbeterde met een wieksysteem van planken, die de molenaar met één beweging via een bijzonder ingenieuze overbrenging kon in- en uitschuiven, terwijl de molen gewoon doormaalde.
Maar voordat Berton aan zijn uitschuifplanken toe was, waarvan de bediening in 1855 was vervolmaakt, werkte hij aan de zeilen. Hij verzon diverse manieren om de zeilen zichzelf bij toename van de wind te laten zwichten en bij afname van de wind weer bij te leggen. Deze ideeën zijn, voorzover bekend, nooit toegepast en waarschijnlijk slechts bij experimenten gebleven. Daarom is er in bovengenoemd artikel aan voorbij gegaan. Voor de liefhebbers van techniek echter lijkt het ons een interessant verhaal. Daarom toch een beschrijving met tekeningen. Het toont het heldere inzicht van Berton, die bovendien blijk gaf van een enorm doorzettingsvermogen en nooit opgaf.
Van zijn twee patenten met zeilen, dat van 2-2-1839 en van 18-8-1846, volgt nu een beschrijving, verduidelijkt met tekeningen.

Volautomatisch zelfzwichtende zeilen
Op 2 Februari 1839 presenteerde Berton zijn eerste patent. Zeilen die zelf zwichten bij toename van wind. Tekeningen 1a, 1b, en 1c. Op de askop (tek.1a) is een kleine, vierbladige windroos gemonteerd, die onafhankelijk van de bovenas kan draaien. De zeilen zijn driehoekig (twee per end, te zien op tekening 1c) en waar de wind het meeste effect heeft, ligt het meeste zeil. Om de as van de windroos is een lijn geslagen (lijn 1), die zich bij A in tweeën splitst. Deze twee lijnen gaan links en rechts door de gaten B in de zoomlatten, lopen achter de hekkens langs, komen door gat D in de roede weer samen tot één lijn. Die lijn loopt verder voor de roede en achter het zeil langs naar de as K van de windroos (lijn 2). Elk zeil is met ringen tussen de lijnen gespannen.
Op de as van de windroos zit een derde lijn, die verbonden is met bladveer E, die bij G op de andere roede vastzit. De trekkracht van E is te wijzigen via hefboom F en lijn H, die bij I op het eind van de roede vastgemaakt is. Door lijn H meer of minder strak aan te halen kan de molenaar de trekkracht van de veer naar de wind regelen.
Als nu de wind te sterk wordt overwint hij de veerkracht en blaast de windroos linksom. De draaiende as van de windroos trekt lijn 2 aan en viert tegelijkertijd lijn 1, waardoor de zeilen zich in de richting van de toppen van de enden opvouwen (tek. 1b). En bij afname van de wind draait de windroos rechtsom door de trekkracht van de bladveer, waardoor de zeilen weer worden voorgelegd.
Op tek. 1c is het complete wieksysteem uitgebeeld. Daarop is te zien dat Berton twee korte driehoekige zeilen per end had gedacht. Met een (kleine) windroos en slechts twee bladveren zou het systeem altijd de juiste zeilvoering moeten hebben. En volautomatisch. De molenaar hoefde alleen nog maar oog te hebben voor het maalproces. Vanzelfsprekend moest hij natuurlijk nog wel kruien als de windrichting veranderde. Maar bij verandering van windkracht en bij windvlagen bleef het gevlucht altijd het gewenste aantal enden lopen.
Dacht Berton.
Want het werkte niet. De praktijk was weerbarstig en hield zich niet aan de theorie. De wrijving op de acht lijnen door zes gaten per end, in de zoomlatten en in de roede, was te groot. Bovendien kwamen alle lijnen bij elkaar op de relatief kleine as van de windroos, waardoor ze in de war konden raken en het hele wieksysteem vastliep. En wellicht onderschatte Berton de middelpuntvliegende kracht van het draaiende gevlucht. Deze werkte mee als de wind toenam, want dan vouwden de zeilen zich naar de toppen van de enden. Maar werkte averechts als de bladveren de zeilen bij afnemende wind weer moesten voorleggen. Bovendien kon er extra wrij-

ving ontstaan door de (weliswaar afnemende) wind, die de zeilen tegen de hekkens drukte.
Misschien lukte het pas als het gevlucht stilhield. Kortom, het was geen succes.
In 1840 probeert Berton het nog met een achtbladige windroos in plaats van een vierbladige, maar het hielp niet. Er is geen molen bekend waarop dit wieksysteem met succes is toegepast. Met moderne middelen als rollen in de zoomlatten, gladder materiaal en een betere lagering in de askop zou het vandaag de dag misschien wel lukken. Op een kleine molen.

Halfautomatisch zelfzwichtende zeilen
Niet uit het veld geslagen door deze tegenvaller ging Berton door. Hij verhuist met z'n hele bedrijf naar St-Denis vlak bij Parijs en komt op het idee om zijn opvouwbare zeilen te vervangen door uitschuifbare houten planken of metalen platen. In September 1841 tekent hij voor het eerst een wieksysteem met planken. Deze zijn gemonteerd op draaibare armen, parallel aan de roeden. Ze worden bediend door vier tandheugels op de askop. Dit wieksysteem wordt voor 't eerst uitgeprobeerd op enkele standerdmolens op Mont-Martre in Parijs, maar zonder succes. Als het hard waait loopt de overbrenging vast en de molenaar kan niet meer zwichten.

Zolang het succes van zijn uitschuifplanken uitblijft piekert Berton verder en grijpt hij weer terug op het mechanisch openen en sluiten van de zeilen. Op 16-10-1846 presenteert hij een nieuw idee. Niet meer volautomatisch, dat was te hoog gegrepen. Handbediend, dus minder gecompliceerd dan de eerste keer en meer betrouwbaar. Maar wel gebeurde het zwichten en bijleggen van de zeilen op alle enden tegelijk en tijdens het draaien van de molen.
Zie tekeningen 2a en 2b.

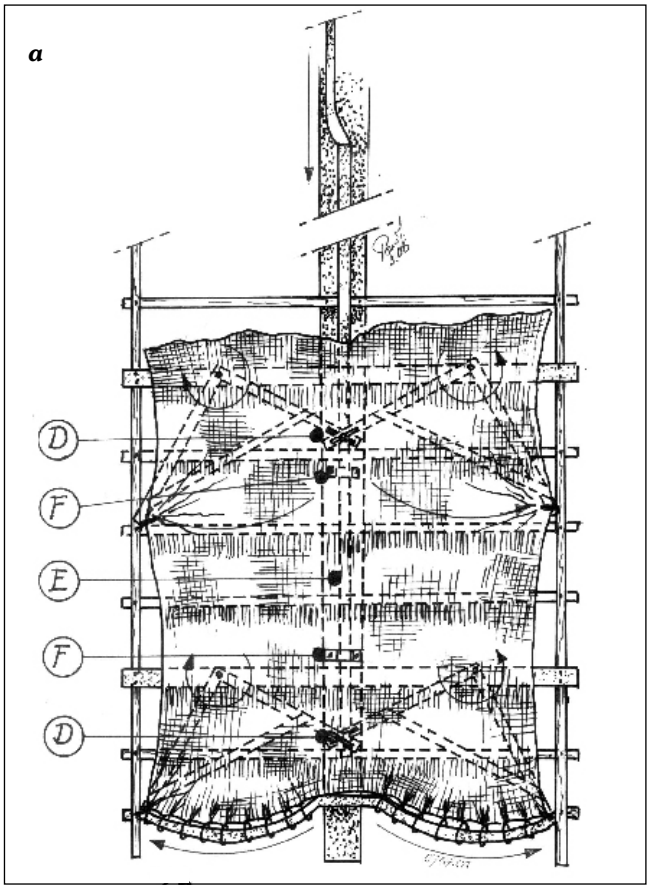

2a en aa. Halfautomatisch zeilzwichtsysteem, volle zeilen, zeilen zijn in aa niet getekend. Tekening naar het origineel van P.T. Berton, 1846

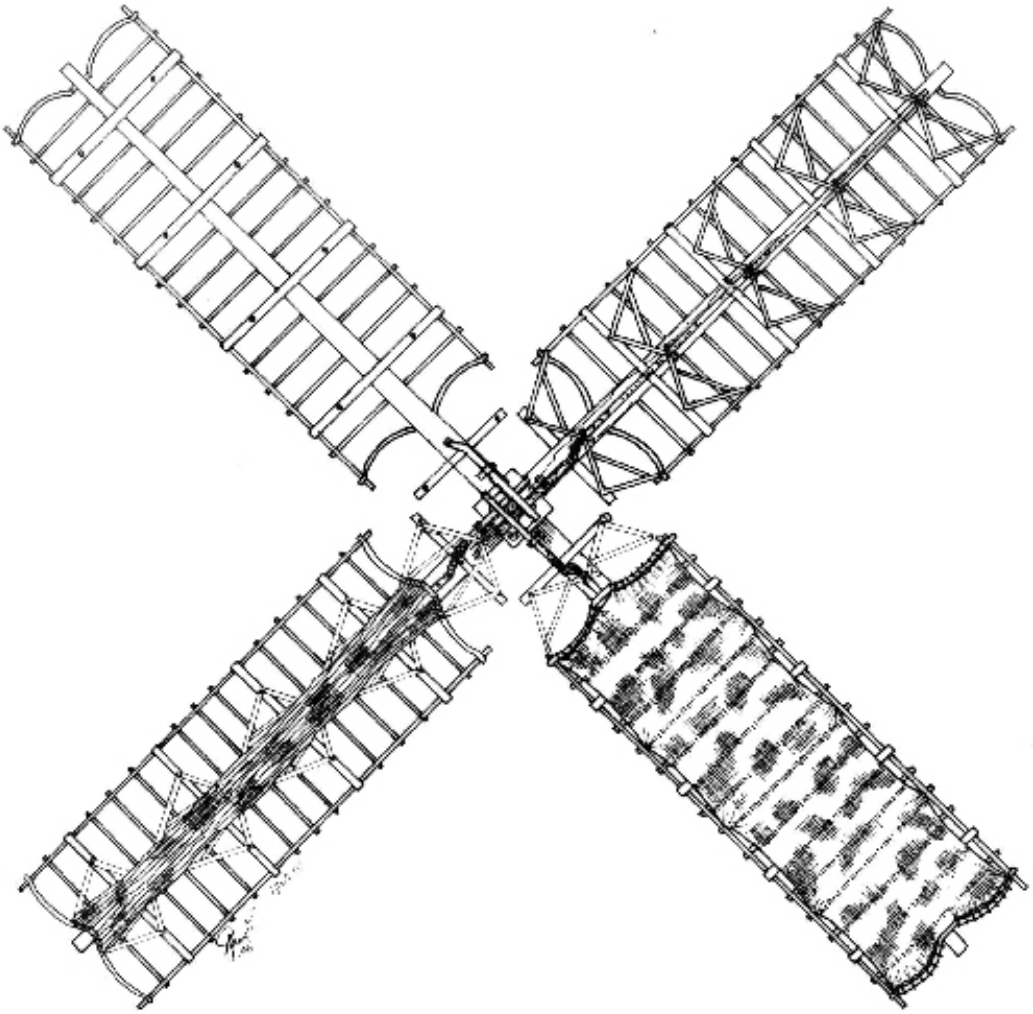
2c Halfautomatisch zeilzwichtsysteem, overzicht. Tekening naar het origineel van P.T. Berton

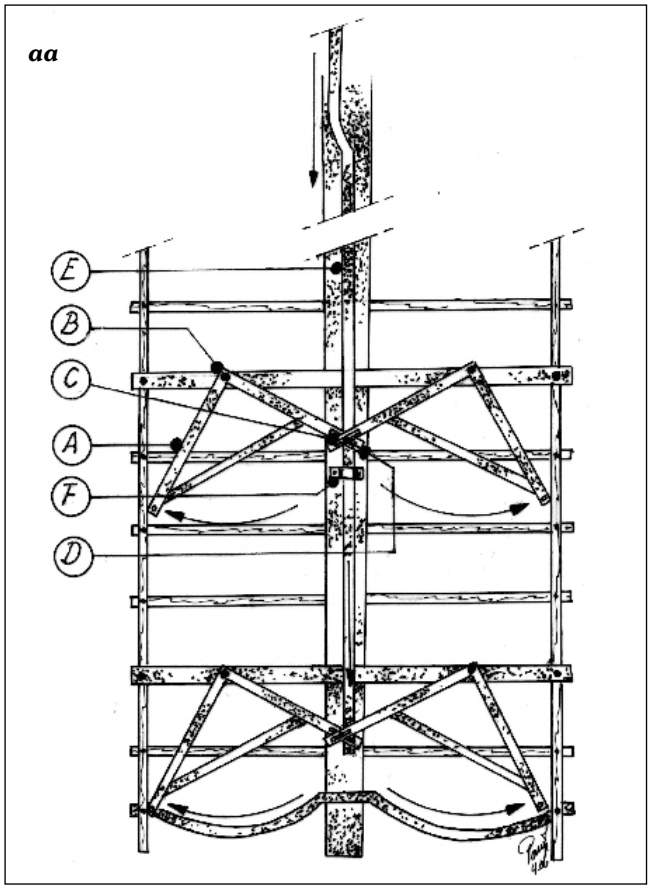

Elke dwarsgetuigde wiek heeft nu vijf paar driehoekige metalen winkelhaken, die bij B (tekening 2aa) draaibaar op verstevigde heklatten zijn gemonteerd. De binneneinden C zijn voorzien van sleufgaten. Daardoorheen steekt bout D, die op een metalen trekstang E is vastgeschroefd. Deze trekstang ligt voor de roede en wordt op zijn plaats gehouden door geleiders F, waar hij onderdoor schuift.

De trekstangen eindigen in tandheugels voor de askop (tek.2c). Via een overbrenging van tandwieltjes op de askop en een lange dunne ijzeren as naar een van handgrepen voorziene tandkrans rond het achtereind van de bovenas kon de molenaar de tandheugels heen en weer schuiven. (Deze zelfde overbrenging, vanaf de tandheugels naar het achtereind van de bovenas, gebruikte Berton aanvankelijk ook voor zijn gevlucht met planken, nader beschreven en getekend in de Gildebrief van Juni 2001).

Als de molenaar zeilen wil voorleggen bedient hij een handgreep op de bovenas, de trekstangen schuiven uit naar het einde van de roede, de winkelhaken draaien naar buiten en vouwen de zeilen open, die links en rechts aan de uiteinden van de winkelhaken vastzitten. De onderste heklat is vervangen door een ronde stang. Daarover schuiven de gordijnringen, die onderaan de zeilen zijn aangebracht. Als de molenaar wil zwichten, bedient hij de handgreep op de bovenas in tegengestelde richting, de winkelhaken draaien weer naar binnen en de zeilen vouwen zich op naar de roede.

Ook dit systeem zal niet goed hebben gewerkt, want er is geen Franse molen bekend, waarop het met succes is toegepast. Toch moet het mislukken van dit halfautomatische systeem maar voor een deel aan de bewegende delen op de hekkens hebben gelegen. Want het grote probleem waren de lange tandheugels. Ze zaten op de askop, waar de wind dus vrij spel had. Daarom werkten ze alleen als het niet hard waaide. Bij een flinke maalwind en zeker bij teveel wind raakten ze klem in de ijzeren constructie voor op de askop. Met als gevolg dat de molenaar niet meer kon zwichten en hij maar zien moest hoe hij zijn op holgeslagen wiekenkruis stopte. Zolang die planken door tandheugels moesten worden bediend was het Berton-wieksysteem waardeloos. Pas toen hij in 1855 op het (achteraf) simpele idee kwam de tandheugels te vervangen door een windongevoelige tandkrans, was het probleem opgelost en veroverde hij Midden-Frankrijk met zijn Berton-wieksysteem. Het werkte zo goed dat hij zijn patent op halfautomatisch zwichtende zeilen kon vergeten.

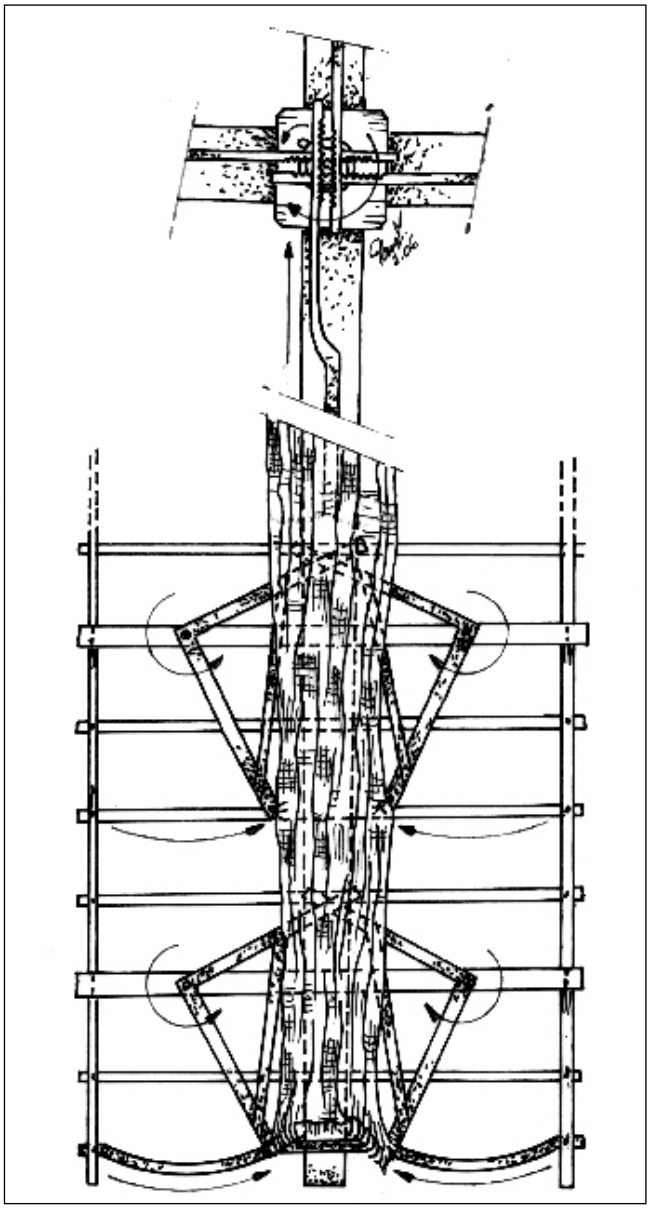

2b Halfautomatisch zeilzwichtsysteem, gezwicht. Tekening naar het origineel van P.T. Berton, 1846

Bronnen

Christian Cussonneau: Pierre-Theophile Berton, père et fils, les fabricants d'ailes, 1996. (In Les Cahiers de l'Association des Amis des Moulins de l'Anjou).
Peter de Moes: Het Berton-gevlucht, Gildebrief Juni 2001.

Pierre-Théophile Berton
1803: Geboren op 7 Augustus. Opleiding tot wagenmaker in Barbonne, Noordoost Frankrijk.
1826: Huwelijk met Victoire-Pélagie Mugard.
1827: 5 Maart. Eerste zoon, Pierre-Théophile jr.
1839: 2 Februari. Eerste patent. Eerste gevlucht met zeilen. Middel tot het open- en dichtschuiven van zeilen voor alle soorten windmolens.
1840: 13 December. Tweede zoon, Octave-Théophile.
1840: Wijziging van zijn eerste patent.
1841: Verhuizing naar St-Denis, bij Parijs.
1841: 18 September. Tweede patent. Zeilen vervangen door planken. Planken, evenwijdig met de roede, 9 stuks per end. Tandheugels op de askop.
1846: 18 Augustus. Derde patent. Tweede gevlucht met zeilen. Tandheugels op de askop.
1849: Maart. Vierde patent. Verbetering van het gevlucht met planken. Korte planken, dwars op de roede, 28 stuks per end. Berton laat dit idee snel varen en komt terug op zijn tweede patent, planken evenwijdig met de roede.
1852: Verhuizing naar Angers, aan de Loire, in de Anjou. Tussen Januari 1851 en April 1854 acht toevoegingen aan zijn tweede patent.
1855: 8 September. Laatste patent. Tandkrans op de askop en de doorbraak. Zijn eerste zoon Pierre-Théophile jr. voegt zich bij het bedrijf.
1861: Pierre-Théophile sr. overlijdt in Angers. Pierre-Théophile jr. zet het bedrijf voort tot 1885.

De prachtig gerestaureerde Veenemans molen van 1898, met Ten Have kleppen.

Grootse aanpak "WINTERSWIJKSE FIETSDAGEN"

ACHTERHOEKS FIETSFESTIJN UITGEBREID MET WINTERSWIJKSE MOLENDAG

De Gelderse Achterhoek staat bekend als een prachtig fietsgebied, waarbij ruimte en rust nog steeds de boventoon voeren. Vooral door de afwisseling van natuur met nostalgische boerderijen vormt dit coulisselandschap het decor voor fraaie fietstochten. Niet zomaar werd deze streek in 2004 uitgeroepen tot Nederlands' mooiste fietsgebied. Omdat er in de zomermaanden sowieso al veel toeristen naar de Achterhoek trokken, kwam het idee voor een groots fietsevenement, de Winterswijkse Fietsdagen. Tijdens de primeur in 2004 kon de organiserende Stichting Winterswijkse Fietsdagen al meteen 1600 deelnemers verwelkomen, in 2005 waren dit er al 2600.

Hotels, campings en boerencampings bieden speciale arrangementen aan, ook zijn er groepsaccomodaties en bed & breakfast-mogelijkheden.
De Winterswijkse Fietsdagen zijn dit jaar van donderdag 29 juni tot en met zondag 2 juli.

De routecommissie van de organiserende Stichting , een onderdeel van de Fiets-en Toerclub Wenters, is momenteel druk bezig met het samenstellen van nieuwe routes. Net als in vorige edities zijn er onderweg demonstraties, excursies, bezichtigingen en muzikale optredens.

Naar verwachting zullen in 2006 veel meer toeristen naar de Achterhoek komen om deel te nemen aan de dagelijkse fietstochten van 20, 40 of 60 km. **Nieuw is de samenwerking met de Winterswijkse Molenstichting. Tijdens de slotdag op zondag 2 juli zal de Winterswijkse Molendag een onderdeel vormen van het fietsevenement: op die dag zetten enkele molens hun deuren open en worden er activiteiten georganiseerd voor de passerende fietsers. Ook op andere dagen worden molens en watermolens aangedaan.** Op zaterdag 1 juli zal ook de Stichting Boerengoed weer present zijn tijdens de fietsdagen. Op een passende locatie demonstreren zij oude ambachten en zijn er folkloristische activiteiten. Naar verwachting zijn er in deze periode ook activiteiten in het centrum van Winterswijk. De fietstochten van 20, 40 of 60 km voeren over landelijke wegen, zandwegen en bospaden.
Regelmatig wordt de (groene) grens overschreden, hetgeen het evenement een internationaal tintje geeft. Nieuw in 2006 is ook de mogelijkheid om deel te nemen met scootmobiels : iedere dag is er hiervoor een aangepaste rit van 20 km, welke vooraf proef wordt gereden.

Beltkorenmolen "De Meenkmolen" gebouwd in 1851 met een vlucht van 23 meter. Een typisch Achterhoekse molen met schaliën gedekt achtkant en kap.

Onderslag molen Berenschot, aan de Aaltense Slinge. Het is een reeds oude molen gebouwd rond 1749

In het weekend zijn er ook voor toerfietsers en a.t.b. liefhebbers tochten uitgezet, zodat met recht kan worden gesproken van een evenement voor alle categorieën fietsers. Een passe-partoutkaart voor vier dagen kost slechts 10 euro : hiervoor kan men iedere dag een tocht naar keuze maken. Ook zijn er dagkaarten verkrijgbaar voor 3 euro. Voor meer informatie zie: www.winterswijksefietsdagen.nl Op deze website staat tevens informatie over overnachtingsmogelijkheden. Start en finish zijn aan de Eelinkstraat in Winterswijk, hetgeen vanaf de invalswegen met duidelijke borden staat aangegeven. Iedere dag kan tussen 9.00 en 14.00 uur worden gestart.

Reuzel smelten

Op 9 februari 2006 gebeurde er in de Wilpermolen iets bijzonders: een lesje reuzelsmelten, gegeven door de vrijwillig molenaar en beroepsslager Aloys Melenhorst.
Doel van deze les was tweeledig: testen of het met simpele hulpmiddelen mogelijk is om kleine hoeveelheden reuzel en vangvet (vangvet is rundvet dat harder is dan reuzel, maar zachter dan niervet) te smelten tot een goed smeermiddel voor bovenas en neutenkruiwerk, en de hierbij opgedane kennis over te dragen aan andere molenaars.
We kunnen inmiddels melden dat de test volledig geslaagd is.

Aloys Melenhorst, molenaar op de Warkense molen, is al een kleine 20 jaar vrijwillig molenaar en geeft voor het smeren met reuzel zeer duidelijk de voorkeur aan het gesmolten product.
Toen hij nog zelf een slagerij had, gebruikte hij voor het smelten een grote kookketel met een inhoud van 200 liter, maar dat is iets waar niet elke molenaar zo maar over kan beschikken. Bovendien de hoeveelheid vet die je dan maakt, daar doe je jááären mee.
Dus keek Aloys al een poosje uit naar een mogelijkheid om op kleinere schaal reuzel te smelten.
Jos Kablau, de molenaar van de Wilper molen, was bijna door zijn voorraadje reuzelvellen heen en dacht er over om maar weer eens wat reuzelvellen te bestellen bij een of andere slager.
Andries Higler, heggemulder te Apeldoorn, was juist met Jos overeengekomen om hem een paar maanden bij te staan in het beheer van de molen en had al een paar jaar zeer goede ervaringen opgedaan met gesmolten reuzel toen hij bij Aloys Melenhorst in opleiding was.
Dus alles bij elkaar was het niet eens zo vreemd dat deze drie molenaars het experiment aangingen. Andries ging op zoek naar een elektrisch kookplaatje, vond er een van 1200 Watt in een kringloopwinkel voor de prijs van € 2,50 en in de kelder had hij ook nog een oude geëmailleerde gietijzeren juspan staan, en daarmee was het belangrijkste gereedschap aanwezig.

Andries Higler, Jos Kablau en Aloys Melenhorst aan de arbeid

Kookplaat, juspan en schuimspaan

Recept
Bestel bij de slager drie kilo reuzel en een kilo vangvet. Laat de reuzel en het vangvet grof malen.
Een elektrisch kookplaatje van 1200 Watt (in de 60-er en 70-er jaren van de vorige eeuw stond er een in bijna elke keuken, nu vind je ze met wat geluk op rommelmarkten of bij kringloopwinkels voor 2 à 3 euro) is voldoende om een pan met minimale inhoud van 3 liter met reuzel en vangvet goed te verwarmen.
Doe een gedeelte van de reuzel en het vangvet in de verhouding 3 op 1 in de pan en laat het rustig smelten, terwijl je het regelmatig even doorroert om aanzetten op de bodem te voorkomen.
Het mengsel wordt langzaam vloeibaar en gaat na verloop van tijd bruisen, terwijl de kanen boven komen drijven. Als het bruisen minder wordt, wordt het tijd om de kanen af te scheppen en het vloeibare vet af te gieten (eventueel door een metalen zeef) in een metalen doos of trommel. Het vloeibare vet moet heel lichtbruin zijn, hoe lichter hoe beter.

Tip
Als je het gesmolten vet direct in een paar metalen koektrommels met deksel giet, kan je de trommels, na afkoeling, direct bij de plek zetten waar je het vet gaat gebruiken. Een plamuurmesje erbij om er stukjes uit te steken

en je hebt een prima manier om hals, pen en kruiwerk goed gedoseerd te smeren.

Het vet kan uitstekend in de kap bewaard worden, waarbij het donker afgesloten moet worden (Metalen koektrommel). Licht is schadelijk, temperatuurverschillen doen er niet zoveel toe.

Waarom smelten?
Vanouds smeerde de molenaar met vellen reuzel, zo bij de slachter vandaan. Als die een echt ouderwets vet varken slachtte, dan kwamen er prima reuzelvellen vanaf die ook goed te hanteren waren door het vel direct op de as of de overring van het kruiwerk te smeren.
Het probleem met de moderne varkens is echter dat zij niet vet zijn. Het is meer vlees dan vet, en daarmee wordt de inhoud van de reuzelvellen ook moeilijker te gebruiken. Van een modern varken heb je meer vellen reuzel nodig voor dezelfde hoeveelheid vet, en het kleine beetje vet dat er nog wel inzit krijg je er ook nog eens moeilijk uit.
Daarbij is het ook nog zo dat in de zomer de reuzel eigenlijk te zacht is om goed te smeren, dus dan zou een hardere soort vet de voorkeur verdienen.
Wij hebben uitstekende resultaten met de verhouding 3: 1 (reuzel/vangvet). Het is in de winter nog steeds goed smeerbaar, en in de zomer loopt het niet zomaar uit het lager weg.
Bovendien is de dosering met gesmolten vet veel beter te regelen dan met vellen.

Zelf eens proberen?
Molenaars die zelf eens willen uitproberen hoe dat vetsmelten nu in zijn werk gaat en niet eerst op zoek willen naar kookplaatje, juspan en nog wat van dat klein gereedschap, kunnen contact opnemen met andries.higler@ planet.nl, tel 055 366 0535, voor het maken van een afspraak voor een vetsmeltsessie.

MOLENSTENEN

Molensteenfabriek Van Vugt levert u naar keuze massieve maalstenen of stenen met een zachte uitslag. Ze worden vakkundig afgewerkt, prima gescherpt en goed onder de rij gebracht.

Wij kunnen u ook van dienst zijn met:

- ✓ nieuwe Duitse blauwe stenen;
- ✓ kunst- en sierstenen;
- ✓ het scherpen van molenstenen;
- ✓ deskundige informatie.

Bel voor inlichtingen vrijblijvend met:

H.J.A van Vugt
Molensteenfabriek
Zomereik 10
5682 HH Best (NL)
Tel/Fax: (+31) (0) 499-395454

Noot van de redactie:
Inderdaad gebruikte de oude molenaar (ook de huidige vrijwilliger) het vet onbewerkt, althans bakte hij het zeker niet uit! Wel hakte hij het in kleine stukjes, of hij draaide het door de gehaktmolen. Het dient dan wel op z,n minst ruim een halfjaar in de molen opgehangen aan een kapspant te besterven.
Tevens is reeds lang bekend dat varkensvet als het uitgebakken is een groot deel van haar smerend vermogen heeft verloren.
In de smeervetindustrie is dit proefondervindelijk vastgesteld. Het mag vreemd klinken maar in deze industrie wordt nog steeds dierlijk vet toegevoegd aan bepaalde hoogwaardige vetten voor langzaam lopende maar zware toepassingen.
Dat het vet in conditie achteruit is gegaan, blijkt reeds uit het feit dat als de zon de gehele dag voor op het voorkeuvelens staat het vet veel te dun wordt tot zelfs wegloopt of de smeervetfilm veel te dun wordt, met alle gevolgen van dien.
Dit zelfde gebeurt ook als de as enigszins te warm wordt.

Molen Nooit Gedacht Warnsveld

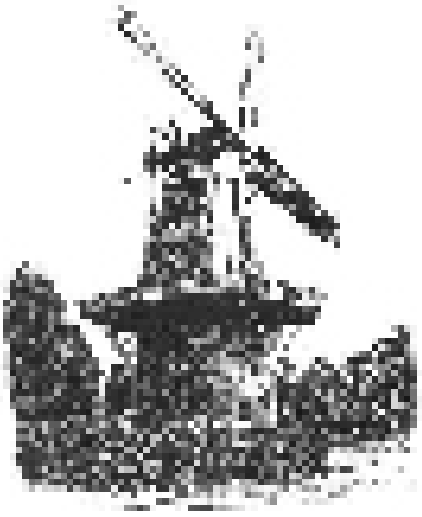

Voor molen Nooit Gedacht in Warnsveld is er goed nieuws te melden
In 2004 zijn door de vrijwillig molenaars van molen Nooit Gedacht akties ondernomen om een groot aantal bomen rondom de molen, die de vrije windvang belemmerden, in beeld te brengen. Vervolgens is in samenspraak met twee locale actiegroepen ("Waardevol Warnsveld" en "de Bomenstichting Zutphen") een plan voor het kappen en herplanten van bomen voor de Gemeente Warnsveld / Zutphen opgesteld. De gemeente Zutphen heeft dit "burger initiatief" omarmd en de adviezen overgenomen in een besluit tot uitvoering over te gaan.

Dit plan bestond uit het kappen van 72 bomen en het herplanten van 111 bomen/struiken die niet hoger worden dan maximaal 8 meter, zodat de vrije windvang ook voor de toekomst gewaarborgd zou blijven.

Voor de herplant worden dan ook hoofdzakelijk oude appelrassen en mispels gebruikt, zodat rondom de molen een soort van (historisch verantwoorde) boomgaard ontstaat.
Afgesproken werd om dit hele plan in drie jaar tijd uit te voeren, zodat de ingreep voor de omgeving niet al te groot zou zijn.

Inmiddels zijn de 1e en 2e fase van het plan

afgerond en zijn 55 bomen (in een straal van 50 meter) aan hoofdzakelijk de zuid- en westkant van de molen gekapt en is de gemeente Zutphen momenteel druk bezig met het planten van de fruitbomen.
De laatste fase, het kappen van 17 bomen aan de zuidoost kant van de molen op 50 – 250 meter, zal ook dit jaar nog door de gemeente Zutphen worden afgerond.
Het zicht op deze 100 jaar oude molen is hierdoor weer voor een groot deel hersteld zodat de vrijwilligers zonder hinder de molen weer lustig kunnen laten draaien !

Namens de vrijwillige molenaars,
Nico van den Broek
't Spiker 30
7231 JT Warnsveld
tel: 0575 525983

Beknopt jaarverslag over 2005 van de afdeling Gelderland van het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Hier wordt door stoom en wind en kracht,
het voedzaam graan tot meel gebracht.
Ook al heeft men Salamo's wijsheid en Sion zijn gewin,
Toch kan men het niet malen een ieder naar zijn zin.
(Warnsveld, molen Nooit Gedacht)

Terugkijkend op 2005 valt op dat er veel energie en tijd is gestoken in de vraag of de huidige manier van het opleiden van vrijwillige molenaars nog wel passend en adequaat is. De toename van de regelgeving zoals de hygiënecode en de Arbo-wet die ook voor vrijwilligers gelden, andere verwachtingen van moleneigenaren ten opzichte van de vrijwilliger en veranderingen in de wensen van vrijwilligers met betrekking tot de tijd en intensiviteit van de opleiding, stellen de opleiding zoals we die kennen ter discussie. Alle reden voor de 'Werkgroep Opleidingen' van het Gilde om het geheel grondig onder de loep te nemen. Uiteindelijk moet dit resulteren in voorstellen voor verbeteringen en misschien zelfs een nieuwe structuur van de opleiding. Laten we hopen dat er in een eventuele nieuwe opleidingsstructuur niet voorbij wordt gegaan aan de inzet van al die vrijwilligers die samen een zee aan ervaring en kennis bezitten. Wij als afdelingbestuur zijn dan ook heel blij met de inspanningen van onze opleiders, die een deel van hun vrije tijd belangeloos beschikbaar stellen om hun kennis over de molen met toekomstige collega-molenaars te delen. Voor ons is dit de goede basis voor een breed gedragen opleiding. We zijn nu eenmaal geen professioneel opleidinginstituut. En wat vroeger voor de molenaar gold, 'toch kan men het niet malen een ieder naar zijn zin', zal ook in de toekomst blijven gelden voor de opleiding tot vrijwillige molenaars.

Bestuur
Het afdelingsbestuur bestaat uit Dirk Jan Abelskamp (voorzitter), Petro van Doorne (secretaris), Jan Simon (penningmeester), Eep Top (cursusleider theoriavonden en examenorganisator), Matthijs Bassie (algemeen lid en notulist) en Mart Peerlings (biotoop-werkgroep). In totaal heeft het bestuur 4 keer vergaderd. Ook op de tien theorieavonden zijn de nodige zaken overlegd, geregeld en afgestemd.

Ledenbestand
Dit jaar meldden zich 17 nieuwe leerlingen. Het totale bestand komt daarmee eind 2005 op 253 leden. De onderverdeling is als volgt:

Categorie windmolens	**eind 2005**	**eind 2004**	**eind 2003**
Instructeur-vakmolenaars	2	2	2
Geslaagd vrijwillig molenaars *(actief)*	122	112	116
Geslaagd vrijwillig molenaars *(niet meer actief)*	23	28	30
Leerlingen	100	110	98
Categorie watergedreven molens			
Geslaagd vrijwillig molenaars	4	4	2
Leerlingen	2	1	3

Diverse bijeenkomsten
Door middel van het verzenden van de nieuwsbrief de 'Bonkelaar' zijn de leden in januari en in augustus op de hoogte gebracht van de geplande activiteiten.

De derde woensdagavond van de maand, behalve in juli en augustus, bezoeken leerlingen en instructeurs de bekende theorieavond in de 'Paardestal' naast molen 'De Kroon' in Arnhem. Aan de hand van dia's worden vele molenzaken door Eep Top gepresenteerd en van vakkundig commentaar voorzien. Deze avonden worden gemiddeld door 35 à 40 personen bezocht.
Dinsdag 29 maart heeft er een informatie-bijeenkomst plaatsgevonden waarin de 'Werkgroep Opleidingen' van het Gilde van Vrijwillige Molenaars de Gelderse leden op de hoogte heeft gebracht van de vorderingen met betrekking tot de eventuele veranderingen van de opleiding. De resultaten van de enquêtes voor leden, opleiders, examinatoren, molengerelateerden en instanties buiten het Gilde die opleidingen voor vrijwilligers verzorgen, vormden de basis van de voorstellen voor verbetering van de opleiding. De bijeenkomst vond plaats in Elden. Voorafgaand aan de bijeenkomst namen velen van de 30 geïnteresseerden een kijkje in de windkorenmolen 'De Hoop', net om de hoek bij het dorpshuis.
Dinsdag 25 oktober was er voor de tweede maal dit jaar een avond met de 'Werkgroep Opleidingen' waar de Gelderse gildeleden de mogelijkheid kregen om mee te praten over de toekomst van de opleiding. Er waren 3 verschillende voorstellen uitgewerkt. Op deze avond zijn deze nog eens toegelicht en was er de mogelijkheid om hierover vragen te stellen en te discussiëren. Aansluitend zijn de voorstellen in stemming gebracht. Uiteindelijk was de meerderheid voor voorstel 2 met de optie voor een gedifferentieerde opleiding. (met de basismolenaar en doorgroei naar de vrijwillige molenaar)
Op 5 november was een deel van het afdelingsbestuur aanwezig op de contactdag van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Deze jaarlijkse bijeenkomst waarbij het landelijk bestuur en de verschillende afdelingsbesturen gezamenlijk vergaderen stond, ditmaal in het teken van de voorstellen van de 'Werkgroep Opleidingen'. In iedere afdeling was geïnventariseerd welk voorstel de voorkeur had van de leden. Helaas was er maar één afdeling die de Gelderse voorkeur deelde. Geen van de twee andere voorstellen kreeg een meerderheid van stemmen. Aan de 'Werkgroep Opleidingen' is gevraagd de drie voorstellen om te vormen tot twee, zodat uiteindelijk een keuze kan worden gemaakt op welke wijze de opleiding de komende jaren zal worden georganiseerd.
Op 9 november vond de bijeenkomst voor instructeurs en gastgevende molenaars plaats. Met de 14 aanwezigen is weer uitgebreid gepraat over de toekomst van de opleiding.

Examens en toelatingsexamens
Een van de werkzaamheden van het afdelingsbestuur is het afnemen van het toelatingsexamen dat een kandidaat met goed gevolg moet hebben afgelegd voordat hij naar het landelijk examen van de Hollandsche Molen kan gaan. Het afdelingsbestuur wordt bij deze taak ondersteund door Jan Knegt die dan ook als examinator optreedt. In het voorjaar waren er 5 kandidaten die een poging wensten te wagen. Het toelatingsexamen van 29 januari op de 'Buitenmolen' in Zevenaar leverde drie kandidaten op. Na het toelatingsexamen op 12 februari op 'De Hoop' in Garderen was er nog een kandidaat die door mocht naar het landelijk examen. De Gelderse kandidaten legden hun landelijke examens af op 6 mei, op de molen 'Nooit Gedacht' in Warnsveld, en op 26 mei, op de 'Westbroekse Molen' in Oud Zuilen. J.B. de Haan, G.H. Effting, H.G.A. Rambach en H. Sangers wisten het getuigschrift te bemachtigen. Op 25 juni werden 'de voorrondes' (toelatingsexamens) voor het najaar gehouden. Deze keer was 'De Ster' in Geesteren het 'lijdend' voorwerp voor de 5 kandidaten. Dit examen leverde 4 kandidaten voor het landelijke najaarsexamen op. Op 29 september en op 13 oktober werden deze landelijke examens gehouden op de 'Havekes Mölle' in Twello en de 'Twee Gebroeders' in Wijk en Aalburg. Drie kandidaten, A. Higler, W. van den Broek en H. Roelofs, mogen samen met de geslaagden van de voorjaarsexamens hun getuigschrift afhalen op de eerstkomende jaarvergadering van de vereniging 'De Hollandsche Molen'.

Excursies
De voor- en najaarsexcursies zijn voortgekomen uit de uitstapjes die werden georganiseerd voor de examenkandidaten, om enkele andere molens te bezoeken voorafgaand aan hun examen. Het zijn echter al lang niet meer alleen de examenkandidaten die mee gaan. En dat is natuurlijk prima. Voor de meeste mensen geldt dat het met eigen ogen zien van de 'lesstof' uitstekend werkt. Dit voorjaar, op 26 maart, bleven we dicht bij huis. Ook in onze eigen provincie is genoeg interessants te vinden. Zoals de watergedreven papiermolen 'De Middelste Molen' in Loenen, de Warnsveldse molen 'Nooit Gedacht' met bijvoorbeeld zijn Ten Have remkleppen, de gecombineerde koren-houtzaagmolen 'Agneta' in Ruurlo en om materialenkennis op te doen de touwslagerij 'Steenbergen' in Gorssel.
Op 24 september bezochten we het molencomplex van Kinderdijk. Een toeristische trekpleister, maar ook voor molenaars een uniek gebied. Zeker als er vakkundige uitleg wordt gegeven over de zeer specifieke waterbouwkundige inrichting van dit gebied. Ook de 'Pendrechtse Molen' in Barendrecht, uitgerust met het wieksysteem Dekker op beide roeden, kon uitgebreid bekeken worden. In het middagprogramma werden de Rotterdamse molens aangedaan: de ronde stenen korenmolen aan de Zandweg in Charlois en de beide snuifmolens 'De Ster' en 'De Lelie' aan de Kralingse Plas.

Dirk Jan Abelskamp.

Een krik of dommekracht???

In een brochure uitgegeven door een semi-officiële instantie staat het volgende vermeld met daarbij nog een verklarende foto:
"Ook een mogelijkheid is het vastzetten van de vangbalk met een oude potkrik onder tegen het voeghout."
Wij menen er goed aan te doen hiertegen toch nadrukkelijk te waarschuwen! Het lijkt het ei van Columbus, maar er schuilt een levensgroot gevaar in.
Met een potkrik oud of nieuw of wat voor een krik dan ook, kunnen d.m.v. weinig spierkracht een druk opgebouwd worden die vele tonnen bedragen.
Bij gebruik van een dergelijk krachtwerktuig, wie controleert dan de trekkracht die wordt uitgeoefend op het lange sabelijzer? Met een dergelijk stuk gereedschap is zonder moeite een druk op de vangbalk te realiseren van 1 á 1 ½ ton.
Door de constructie van de vanginstallaties in molens wordt deze druk op het vrij hangende deel met een factor van 5 á 6 verhoogd, wat tot resultaat heeft een druk op het midden van de grijsgietijzeren bovenas ter plaatse van het bovenwiel van 5 à 9 ton !!!
Het is absoluut niet denkbeeldig dat deze as daarbij vroeg of laat gewoon doorknikt.
Het gebruik van een krik geeft daarbij tevens een schijn veiligheid!
Na enkele vlagen tijdens een storm ligt de krik er tussen uit, doordat de vang bij iedere vlaag zo'n 6 à 7 cm aanrijgt en daarna weer terug veert. Dit zelfde geldt eveneens voor een strak aangetrokken kneppel.
Het verdient voor ieder vrijwilliger daarom sterke aanbeveling om tijdens een storm eens naar de molen te gaan en in de kap een poosje de vang en het bovenwiel te aanschouwen. Je zult dan snel tot de conclusie komen dat alleen een stel goede roekettingen voorzien van goede stellinghaken of kruipalen, een goede en afdoende beveiliging geven tegen ongewild draaien van de molen.

Gerrit Pouw

Prins Friso onthulde een plaquette

Prins Friso onthulde op vrijdag 12 mei aan molen De Roos te Delft een speciale plaquette ter nagedachtenis aan zijn vader prins Claus.
De plaquette herinnert aan de officiële opening van deze molen op 28 september 1990 door prins Claus en is tevens een blijk van waardering voor diens jarenlange beschermheerschap van De Hollandsche Molen. Stichting Molen De Roos, die deze molen beheert en eigenaar De Hollandsche Molen benaderden juist prins Friso voor de onthulling omdat hij in 2005 zijn vader als beschermheer van de vereniging opvolgde. Hiermee werd de nauwe band tussen het Koninklijk Huis en De Hollandsche Molen voortgezet.
Prins Claus was beschermheer van 1981 tot aan zijn overlijden in oktober 2002. Hij was op zijn beurt in de voetsporen getreden van koningin Juliana, die van 1952 tot 1980 de rol van beschermvrouwe van de vereniging vervulde.
Aansluitend gaf prins Friso tevens het startsein voor Nationale Molen- en Gemalendag 2006, die zaterdag 13 mei voor de 34e keer plaatsvond.
De ronde stenen stellingkorenmolen De Roos uit 1727 is eigendom van De Hollandsche Molen. Het is de enige overgebleven molen van Delft, waar eens een 15 tal molens op de stadswallen hebben gestaan. De molen onderging eind jaren tachtig van de vorige eeuw een omvangrijke restauratie waarbij de molen onder meer werd rechtgezet. Ook kreeg De Roos toen een nieuwe stelling en een nieuw wiekenkruis.

Ed van Gerven
De Hollandsche Molen

Kunstboek Wieken, wind en weidevogels

Op 1 mei 2006 verscheen het kunstboek Wieken, wind en weidevogels.
Het boek is een artistieke weergave van 22 polder- en windmolens in het landschap die in beheer zijn bij Stichting Het Utrechts Landschap. Het boek onderscheidt zich van andere kunst- of natuurboeken doordat het een combinatie is van een kunstzinnige benadering van molens en de molenbiotoop en van informatie over natuur en landschap.

Het boek is een productie van the Artists for Nature Foundation en Stichting Het Utrechts Landschap. De creatie van de kunstwerken is tot stand gekomen door de bijdrage van 21 nationale en internationale kunstenaars die verbonden zijn aan the Artists for Nature Foundation. In 2005 zijn in april en september kunstenaars in het veld actief geweest. Dit heeft geresulteerd in ruim 200 kunstwerken. Kunstenaars uit Nederland die hebben meegewerkt zijn o.a. Charles Donker, Jeroen Hermkens en Erik van Ommen. Uit het buitenland hebben o.a. Bruce Pearson, Vadim Gorbatov, Wolfgang Weber een bijdrage geleverd.
Het Utrechts Landschap beheert sinds januari 2005 ook tweeëntwintig molens. Het gaat om zowel polder als korenmolens. De molens hebben een grote cultuurhistorische en landschappelijke betekenis. Met de molens komen natuur, landschap en monumenten bij elkaar. Immers, zonder de poldermolens zou het unieke veenweidelandschap in het westen en noorden van de provincie nooit hebben kunnen ontstaan. De korenmolens bepalen al eeuwenlang het silhouet van vele stadjes in het Utrechtse. De kunstenaars treden in de voetsporen van illustere voorgangers als Ruysdael, Rembrandt, Gabriëls en Mondriaan die allen de molen in het landschap herhaaldelijk als onderwerp kozen.
In het boek komen alle tweeëntwintig molens aan bod. Per molen is een korte karakteristiek van de molen en ligging gegeven. Daarnaast worden historische en molenthema's aangesneden zoals ontginning, het verhaal van een molenbouwer en het malen van meel. Het boek is rijk geïllustreerd met 180 schilderijen, etsen en schetsen. Jhr.dr Beelaerts van Blokland heeft een kort inleidend essay geschreven over molens en landschap: een natuurlijke eenheid.

Verkoop kunstboek Wieken, wind en weidevogels
Het boek is verkrijgbaar op de volgende molens:

Molen Oog in't Zeil	Cothen
De Nieuwemolen	Veenendaal
De Hoop	Loenen aan de Vecht
Veenmolen	Wilnis
De molen van de Polder Westbroek	Maarssen

Tevens is het boek verkrijgbaar in de informatiecentra van Het Utrechts Landschap. Tevens kan het boek besteld worden via www.utrechtslandschap.nl.
Winkelprijs € 34,50 en Speciale ledenprijs € 24,50 (donateurs van Stichting Het Utrechts Landschap)

Vogelgriep en de molenaar

In verband met zijn meel voor consumptie
Dit artikel is tot stand gekomen n.a.v. een opmerking van een ambtenaar van de inspectie van de warendienst aan een molenaar die na het opleggen van de zeilen meel ging malen voor consumptie. Volgens die ambtenaar is het theoretisch mogelijk dat de handen van de molenaar besmet zouden zijn met het vogelgriepvirus door het contact met de wieken en door nu vervolgens met die handen in het meel te gaan roeren zou het meel besmet kunnen raken. N.a.v. die vraag is het goed om ons af te vragen of die vogelgriep ook consequenties heeft voor de activiteiten van de korenmolenaars die graan malen voor consumptie. Het zou theoretisch mogelijk zijn dat de molenaar bij het opleggen van de zeilen met zijn handen in aanraking komt met uitwerpselen van vogels op de wieken die besmet zijn met vogelgriep en dan vervolgens het meel besmet, zoals de ambtenaar suggereerde. N.a.v. deze problematiek heb ik sites van het R. I. V. M. (Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu) bezocht en op advies van een dierenarts de site van het ministerie van landbouw, natuur en voedselkwaliteit. Op basis van die informatie ben ik tot de volgende overweging gekomen:
Het lijkt me dat het risico dat de korenmolenaar bij het malen van meel voor consumptie het meel zou besmetten met het vogelgriepvirus, omdat hij tijdens zijn activiteiten met zijn handen ook contact heeft

met de wieken, verwaarloosbaar klein is. Tot deze conclusie kom ik op basis van het voorbeeld van de glazenwasser onder de noot:

Is er besmettingsgevaar via uitwerpselen van vogels?
(zie hieronder), met daarop aansluitend de volgende overwegingen: Het lijkt me dat als de glazenwasser een verwaarloosbaar risico loopt de molenaar met zijn meel nog vele malen minder risico loopt, omdat het meel eerst nog hoge temperaturen moet ondergaan die noodlottig zijn voor het eventuele virus alvorens het eindproduct, de pannenkoek of de boterham, geconsumeerd wordt. Terwijl de glazenwasser de mogelijk besmette uitwerpselen op zijn handen rechtstreeks "consumeert".
Verder behoren de vogels die de wieken van de molens voornamelijk "bevolken" tot die categorie die niet tot de meest gevoelige voor vogelgriep behoren. Zie hiervoor de noot:

Wat zijn de symptomen van vogelgriep bij de mens?
De symptomen van vogelgriep bij de mens kunnen verschillen van heel mild tot heel ernstig. Bepaalde vogelgriepvirussen veroorzaken meestal alleen lichte griepklachten en/of een lichte oogontsteking.
Dat was onder meer het geval bij besmettingen van ruimers in Nederland in 2003 met het H7N7-virus. Maar het H5N1-virus veroorzaakt naast klachten als keelpijn, hoesten of hoofdpijn vaak hoge koorts en longontsteking. Ook kan de functie van bepaalde organen uitvallen. Tijdens de recente uitbraken is meer dan de helft van de met het vogelgriep besmette mensen overleden. De meeste slachtoffers zijn kinderen en jongvolwassenen, die daarvóór niet ziek waren.

Hoe kan het vogelgriepvirus worden overgedragen?
Het vogelgriepvirus verspreidt zich door intensief contact met besmet pluimvee. Met name via besmette ontlasting van pluimvee en via kleine deeltjes ontlasting in de lucht.
Besmetting van mens op mens heeft (voor zover bekend) nooit plaatsgevonden

Is er besmettingsgevaar via uitwerpselen van vogels?
Besmette vogels dragen het virus in hun darmen en scheiden virusdeeltjes uit in hun uitwerpselen. Mensen kunnen besmet raken als ze direct en bij herhaling in aanraking komen met de uitwerpselen van besmet pluimvee (bij slachten van kippen). Ook als in een pluimveestal mest aan de handen, of droge mestdeeltjes in ogen of de luchtwegen komen, kan besmetting ontstaan. Zo lang er geen vogelgriep in Nederland is, kan niemand besmet raken.
Zodra er vogelgriep is geconstateerd, bestaat er alleen een (klein) risico op besmetting voor mensen die voortdurend intensief en direct contact hebben met besmet pluimvee: vooral pluimveeboeren en ruimers als zij geen mond- en neusmaskers en oogbescherming dragen. Maar een glazenwasser die vogelpoep van de ramen krabt, of iemand die per ongeluk in aanraking komt met eendenuitwerpselen, loopt een te verwaarlozen risico om besmet te raken.
Omdat vogeluitwerpselen sowieso allerlei ziekteverwekkers kunnen bevatten, is het advies overigens altijd: was uw handen na contact met vogelpoep.

Wat is de incubatietijd (de tijd tussen besmetting en ziekteverschijnselen) bij vogelgriep?
Bij mensen 3 tot maximaal 7 dagen.

Welke dode/zieke vogels moet ik wél melden, en waar?
Sommige vogelsoorten zijn extra gevoelig voor vogelgriep. Als u een dode zwaan, reiger, gans, eend, meeuw of roofvogel vindt, dan heeft u te maken met 'verdachte vogels'. Raak het dier niet aan en meld uw vondst bij de Meldkamer van de Algemene Inspectiedienst (AID): 045-5466230. Dit geldt ook voor gewonde exemplaren van deze soorten. Van iedere melding bij de AID maakt de Voedsel en Warenautoriteit (VWA) een risico-inschatting. De VWA neemt hiervoor contact op met de melder, om te vertellen of de vondst wel of niet verdacht is en wat er moet gebeuren.
De lijn om 'verdachte vogels' te melden bij de AID geldt voor alle partijen: particulieren, verenigingen, organisaties en overheidsinstanties. Want pas na de risico-inschatting door de VWA is bekend of hier inderdaad extra veiligheidsmaatregelen of onderzoeken nodig zijn.

Huig Florusbosch

Kleine berichten

U I T N O D I G I N G
van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Noord-Holland, aan Gildeleden en belangstellenden, voor de

CONTACTAVOND, op vrijdag 10 november 2006.

DE SCHOOLMEESTER,

Arie Butterman, beroepsmolenaar op deze papiermolen, houdt een dialezing over de molen en het papier maken.

Plaats: Zaal Ulteam, Rijksweg 47, Schoorl.

(N9 Alkmaar - Den Helder; bij de rotonde van Schoorldam de afslag naar de ventweg nemen).
Zaal open 19.30 uur, aanvang 20 uur; in de zaal s.v.p. niet roken.
Inlichtingen: 072-533 8280, 06-24 239 234 of 0251-311 389.

Houtzaagmolen 'De Salamander' te Leidschendam
De molen staat nu 15 jaar op z'n nieuwe plaats. Het is inmiddels 10 jaar geleden, dat Z.K.H. Prins Claus de molen opnieuw in gebruik gesteld heeft.
Molenaar Giel de Graaf is bezig met het samenstellen van een fototentoonstelling over Z.K.H Prins Claus, in samenwerking met De Hollandsche Molen
Prins Claus, bij leven beschermheer van De Hollandse Molen, heeft als zodanig vele

molenopeningen verricht, met veel plezier. Zijn moleninteresse ging heel ver, getuige zijn vele vragen op molengebied. Prins Claus was uit het goede hout gesneden!
De fototentoonstelling van de molenopeningen wordt geopend door de Commissaris der Koningin in Zuid-Holland, de heer J. Franssen, op vrijdag 9 juni as.
De tentoonstelling is voor alle molenliefhebbers te bezichtigen vanaf 14 juni t/m 28 oktober, iedere woensdag en zaterdag van 10.00 – 16.00 uur.
Adres: Houtzaagmolen 'De Salamander', De Wiek 19, 2265 VK Leidschendam,
Molenaar: Giel de Graaf, tel. 070-3204168.

De spinnekopmolen op de Suderburd.
Op 18 november 2005 werd de vang gelicht van de tweede gerestaureerde molen van de Stichting Poldermolens De Lege Midden.

Toen de molen nog voor de bemaling van de Burd werd gebruikt.

De gerestaureerde molen is een poldermolen. Het is een vierkante Spinnekopmolen, ook wel boerenmolen genoemd. Niet zo vreemd als men bedenkt dat de molens werden gebouwd in de buurt van een boerderij (zathe of state) en de boer als pachter of eigenaar verantwoordelijk was voor droge voeten.

De gerestaureerde molen tijdens het proefdraaien

In dit geval gaat het om de molen bij de State Groot Jetsma.
De laatste boer tevens molenaar van Groot Jetsma was Simon Koopmans.
Zestien molenaars gingen hem voor. Hartman Sijtses draaide in 1640 op de molen.
De molenaars waren toen pachtboeren. De gronden en states waren meestal in handen van de zogenaamde pommeranten of regenten van Friesland. Op de Suderburd bijvoorbeeld de grietman (burgemeester) van Haersma in Buitenpost, of de familie Sminia of Sloterdijck uit Leeuwarden. Dit kan opgemaakt worden uit de kadastergegevens van 1832.
In 1838 trad het Burgerlijk Wetboek in werking. Het recht van windvang (een heerlijk recht) verdween, en geleidelijk gingen de gronden en bezittingen over in de handen van particulieren.
In 1878 werd de Zathe Jetsma op de Burd geveild in 19 percelen. Daarbij werd aan de kopers van een elftal percelen de verplichting opgelegd de "watermolen en bevrijding" voor 500 gulden over te nemen. Ook werden ze verplicht te zorgen voor onderhoud en een goede bemaling. Voor het toezicht hierop werden jaarlijks uit de elf eigenaren drie gecommitteerden gekozen.

Restauratie
Begin 2005 was het zover dat met de restauratie van de molen kon worden begonnen. De molen werd onttakeld. Daarna werden voorbereidingen getroffen in de werkplaats van de molenmaker. Op 30 juni 2005 werd begonnen met het weer opbouwen van de molen op de plek waar hij ook in 1640 stond.

Om de molen weer zijn functie, het bemalen van de polder, te kunnen laten vervullen werd de door ruilverkavelingen verdwenen boezemsloot weer uitgegraven. De molen en de sloot liggen nu weer op de plaats zoals ze ook op de kadasterkaart van 1832 en eerdere kaarten voorkomen. De sloot mondt weer uit op Bud zoals het boezemwater toen werd genoemd.

Op bovenstaande oude foto van de molen is goed te zien wat bedoeld wordt met een goede molenbiotoop in het open landschap van het Friese Veenweide gebied

Molenbeschermingszone
Ook de molen beschermingszone werd verbeterd door de kap van een stuk 'verboste' oever van de Bud. Tot ongenoegen van enkele ambtenaren die te laat waren om het kappen van dat broekbos te verhinderen.
Tegen de kapvergunning was geen bezwaar aangetekend. De molen kan niet alleen weer wind vangen maar is ook op veel plaatsen weer van verre zichtbaar vanwege de verbetering van de zichtlijnen.
De volgende molens die op het programma staan voor restauratie zijn de Borgmolen op De Burd en de plaatsing van de omgevaren Haensmolen op de Burd.
Huub van Est.
Adviseur Poldermolens De lege Midden.

DRENTSE FIETSVIERDAAGSE 2006

De organisatie van de Drentsche Fiets-vierdaagse heeft dit jaar enkele routes langs de Makkummer molen in Beilen lopen, waarbij de naastgelegen (mini)camping "De Molenhorst" als stempelpost is aangewezen. Naar
verwachting komen plm. 3500 toerfietsers bij de molen, verdeeld over 3 dagen: 25, 26 en 27 juli, komende van de startplaatsen Assen en Hoogeveen.

Rondom dit gebeuren worden door de vrijwillige molenaars (Arnoud van der Mheen, Wilma en Nico van den Broek) de eigenaars van de Makkummer molen (fam. Bos) en de minicamping (fam. Niemeijer en Alleke Mones) op en bij de camping en de molen diverse activiteiten georganiseerd. We denken bijv. aan het bakken van pannenkoeken van meel van de molen en natuurlijk ook meelverkoop in klein-verpakking.
De versierde molen draait deze dagen en is te bezichtigen. Er is al medewerking toegezegd door o.a.:
Linedance groep, Bond van Plattelandsvrouwen, Welzijn ouderen, een Shanty koor en demonstraties Strovlechtwerk.
Het thema van de Drenthsche Fietsvierdaagse is: " Drenthe in beweging".
Het zou leuk zijn als daar op ingespeeld kan worden.

Opgave/inlichtingen/toezending van de materialen:
Fam. Bos, Makkum 38, 9411 TK, Beilen tel. 06-12623 953
fam. Van den Broek Spiker 30 7231 JT Warnsveld tel. 0575-525 983
Beleefd aanbevelend:
Wilma en Nico van den Broek
't Spiker 30
7231 JT Warnsveld
tel : 0575-525983 fax-0575 573185
e-mail : nam-vdn-broek@hetnet.nl

DAD IN FRONT OF A DUTCH WINDMILL

Het is dan wel vier en zestig jaar geleden, maar toch doen wij als redactie een oproep aan de molenkenners onder onze leden om voor de kinderen van de afgebeelde Canadeese bevrijder het volgende uit te zoeken.
Men vraagt zich nl. af waar dad in vol ornaat is gefotografeerd. Gezien de tijd waarin dit gebeurde, nl de laatste maanden voor de 5e mei, zal dit geweest zijn in de provincies Brabant of Limburg
Dus, wie kan de molen thuisbrengen en daarmee de vraag van zijn kinderen oplossen!!!
Oplossingen te zenden aan de redactie.

Bij voorbaat hartelijk dank.

ANSICHTKAARTEN VAN DE 24 MOLENS VAN DE SIMAV

De Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden (Simav) heeft ter gelegenheid van het 50-jarige bestaan een serie ansichtkaarten van haar 24 molens uitgegeven. De foto's zijn in full colour gedrukt en veredeld met een UV-laklaag. De oplage is beperkt: van elke molen zijn 625 kaarten gedrukt. De ansichtkaarten zijn ondermeer verkrijgbaar via de molenaars.
Complete sets van 24 molens zijn verkrijgbaar bij de Simav en ze zijn te bestellen via internet www.simav.nl. Inclusief verzendkosten is de prijs van één set € 9,00; twee sets kosten € 16,00 en drie sets € 22,00. Op de site van de Simav staat een bestelformulier. Na het inzenden van het digitale bestelformulier moet gelijktijdig het verschuldigde bedrag worden overgemaakt naar bankrekening 3427 00 464 ten name van de Molenstichting Simav te Hoornaar. Na ontvangst van de betaling worden de ansichtkaarten verstuurd.
Vorige week heeft het College van Beschermvrouwen en –heren (de burgemeesters in de streek) een set van de kaarten ontvangen. De foto's zijn voornamelijk gemaakt door de bekende molenfotograaf Joop Vendrig uit Oudewater en door Wim van Veen, molenaar van de Middelmolen te Molenaarsgraaf. Herman Korevaar, molenaar van de Stijve Molen en Hans Troost van de Boterslootse Molen (beide te Noordeloos) zorgden voor een fraaie plaat van hun molen. Het idee werd uitgewerkt door molenaar Wim van Veen.

Kunstexpositie

De expositie van amateurkunst in het kader van het jubileum van de Simav is van 23 tot en met 30 september in museum De Koperen Knop te Hardinxveld-Giessendam.
Iedere amateur, die actief is in de beeldende kunst schilderen, boetseren, tekenen, glasblazen, textiele vormgeving, bewerken van hout, metaal of schroot tot kunstvoorwerpen, kan meedoen. Bij een dergelijke expositie mogen ook de bouwers van molens-op-schaal niet ontbreken. Kunstwerken moeten te maken hebben met molens.
In de wedstrijdvoorwaarden staat ondermeer: "Eén kunstwerk per persoon; het formaat: de breedte niet meer dan 50 centimeter en de hoogte niet meer dan een meter." Inzendingen zijn niet verzekerd.
Aanmelden voor deelname kan per email molenstichting@simav.nl of er post Simav Groeneweg 33 4223 ME HOORNAAR. Iedereen die zich aanmeldt of zich reeds heeft aangemeld krijgt dezer dagen een vragenformulier toegestuurd met daarbij informatie over het inleveren van de kunstuitingen. Donderdag 21 september 2006 is de inleverdag of eventueel na afspraak op een ander tijdstip.

De molenzeilen staan er gekleurd op

In de laatste Gildebrief schreef vriend Pouw een aardig stukje over het gebruik van al dan niet gekleurde zeilen. Ik moet zeggen er stonden hele leuke dingen in. Niet in alle beweringen kon ik mij vinden maar nogmaals een leuk artikel. In het slotwoord echter schreef Gerrit: Het gebruik van witte zeilen buiten de Zaanstreek is dus niet juist, temeer daar men vroeger de nieuwe zeilen direct liet tanen. En met dit laatste ben ik het dus niet eens.
Ook ik ben een van die molenaars die zonder na te denken(zoals Gerrit schrijft in zijn begin-woord) zijn bruine zeilen heeft vervangen door witte. Misschien is het handig om mijn beweegreden te motiveren. Al 10 jaar ben ik lid van een zeilnaaiclub bij ons in de buurt en jullie zullen begrijpen dat dit niet alleen is om scheepszeilen te kunnen naaien, maar veel meer om kennis op te doen betreffende het naaien van molenzeilen. De zeilen van De Rat zijn door mij zelf genaaid en in overleg met mijn bestuur gemaakt van wit doek! Voor zover ik weet was ik een van de eersten in de buurt die dit deed. En het heeft tot hele leuke discussies geleid. Mijn motivatie was: dat ieder zeil(gelijk aan zeilschepen) eerst wit was om pas na een jaar te worden geverfd of getaand. Nieuw doek kun je namelijk niet tanen of verven omdat er namelijk een soort pap in zit die er eerst uit moet.
Ondertussen heb ik de zeilen met hydrolyn rood gemaakt, precies dezelfde kleur als van een oud stuk zeildoek dat als vulling tussen een van de neuten van de slee zat!!
Misschien kunnen de lezers zich nog herinneren dat ik een tijd terug hier iets over heb geschreven op internet. Het ging over de Ruterpoldermole ook in IJlst. Hiervan heb ik een factuur uit 1919 waarop heel duidelijk staat: 1 paar witte molenzeilen getaand. Ik kan mij heel goed voorstellen dat het zo op meer molens gebeurde. Dus ook de bijgevoegde factuur was voor mij reden om eerst maar eens te draaien met witte zeilen.

Dorismooltje te Oudega
Iets anders: In Friesland staan veel kleine molens met inderdaad kleine zeilen. Het is hier heel normaal dat na het draaien de zeilen worden afgenomen en in de molen worden opgehangen. Zelf ben ik een tijd molenaar geweest van Dorismooltsje te Oudega (een van de mooiste spinnekoppen) en hier zaten in het oude achtkant op gelijke hoogte haken rondom aan de achtkantstijlen om de zeilen aan op te hangen. Op deze manier konden ze ook prachtig drogen als ze nat waren. Je kan je voorstellen dat de behoefte om zulke molenzeilen te conserveren helemaal niet zo groot was. De zeilen hingen meer binnen dan dat ze werden gebruikt en verrotten nauwelijks. Zo weet ik van Jan Hofstra dat hij in een spinnekopmolen eens oude zeilen aantrof die nog steeds wit waren(Jan kan ongetwijfeld vertellen welke molen dit was)
Ook heb ik eens gekeken in Gerben Wijnja zijn boekje, “Langs oude Friese windmolens”. Met gemak vond ik 8 foto’s van molens met witte zeilen en tot mijn verbazing 3 foto’s van molens met zowel 2 lichte als twee donkere zeilen.(Nes-WD, Groote molen van de St. Johannes-gasterveenpolder, en de molen van Vrouwenparochie). Dus wel degelijk werden er volgens mij witte zeilen buiten de Zaanstreek gebruikt!!

Friesland en de Zaan
Als laatste: De verbondenheid van Zuidwest Friesland met de Zaanstreek was vroeger heel groot (gelukkig nog steeds moet ik zeggen). Het waren de Friese

Zeilmakerij van Neerven bv

Sinds 1925

MOLENZEILEN IN WK77 BRUIN OF WIT, MARLON BOLUS ROOD

Driek van Erpstraat 1
5341 AK OSS
Tel. 0412-624028
Fax. 0412-627973

DEGELIJKHEID EN GEGARANDEERD DE BESTE KWALITEIT !!

schippers die ook voor de Zaankanters het hout en diverse granen haalden uit de gebieden rond de Oostzee. Ongetwijfeld is er veel uitwisseling geweest qua kennis. We kunnen dit goed zien aan de bouw van de industriemolen, maar ook aan de kleurstelling van de molens in ZW-Friesland die grote overeenkomsten vertonen met de Zaanstreek. Een heel mooi voorbeeld is een oud schilderij in het Fries Scheepvaart Museum van molen het Lam uit Woudsend. Jawel geschilderd met twee rode en twee gele zeilen. Na jaren bruine zeilen te hebben gebruikt, heeft Cees Nootenboom sinds vorig jaar weer rode en gele zeilen. Geschiedvervalsing? Ik dacht van niet. Ik denk juist het weer terughalen van een stuk verloren gegane geschiedenis!! Dus beste mensen reageer op hetgeen ik heb geschreven, want ik weet namelijk van mijzelf dat ik absoluut niet alle kennis bezit!!
Maar ik probeer wel na te denken!

Simon Jellema

Noot van de redactie:
Zo zie je maar weer, als je een steen in de vijver gooit moet je kringen verwachten. We komen hier zeker op terug.

Nationale Molengids 2006

Met het verschijnen van de derde uitgave van deze molengids wordt een goede traditie voortgezet door de Hollandsche Molen.
Het boekje geeft weer overvloedig informatie, betreffende molens in het algemeen, e.e.a. gerangschikt per provincie.
De molens, die te bezoeken zijn, geven dit veelal te kennen door het voeren van de blauwe wimpel.

Maar in de praktijk is het welhaast regel, dat iedere molen die draait, of in bedrijf is, open staat voor bezoek. Hierbij dient men wel rekening te houden, dat bewoonde molens hiervan zijn uitgezonderd.
Naast informatie, betreffende molens, zijn op diverse plaatsen verschillende musea en molengerichte activiteiten vermeld. Welgeteld 27 verschillende mogelijkheden voor het maken van een welbestede dagtrip staan in de molengids.

Met andere woorden, naast het molenaarschap heeft het lid zijn van De Hollandsche Molen, ook voor de huisgenoten, zijn voordelen.

Een Hollandse tegenhanger van Don Quichot

Wie kent Don Quichot niet, de dwalende ridder die ten strijde trok tegen de windmolens. Dat was lang geleden en ergens in het verre Zuiden. Tegenwoordig en in de Lage Landen kennen we juist mensen die zich inzetten voor het behoud van de molens. Een van hen werd na 35 jaar molenactiviteiten ook ridder.

Het was druk op zaterdag 27 mei 2005 op de molen Nooit Gedacht te Warnsveld. Dick Abelskamp haalde 35 jaar geleden zijn getuigschrift Vrijwillige Molenaar en hij heeft daarna door zijn activiteiten veel voor de molens in Nederland betekend. Aanleiding voor een feestje met vele molenvrienden. En, zo bleek, voor een lintje. Want tot grote verrassing van Dick Abelskamp verscheen de loco-burgemeester van Zutphen, de heer Luesink, op de molen die hem namens de Koningin benoemde tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Uitgebreid deed de heer Luesink uit de doeken waarom Dick Abelskamp deze koninklijke onderscheiding verdiend heeft. Nederland is weer een ridder rijker, eentje die niet vecht tegen de molens maar zich juist inzet voor het behoud van deze monumenten.

De liefde van Dick Abelskamp voor molens ontstond in zijn jeugd, toen hij vlak naast de Wittebrinksmolen bij Zelhem woonde. Vooral in de laatste oorlogsjaren 1943/44, toen het te gevaarlijk was om naar school te gaan, hielp hij de molenaar vaak. Mede door deze ervaring koos Abelskamp beroepsmatig voor het maalderijvak, om precies te zijn voor de bouw en installatie van machines voor veevoederbedrijven. De fascinatie voor windmolens bleef en toen het Gilde van Vrijwillige Molenaars startte met een opleiding was Dick er als de kippen bij. Op de Doesburger molen werden de lessen gevolgd en op 22 mei 1971 werd er examen gedaan op De Fortuin in Hattem.

In Warken, op de molen van Nijendijk, kon hij daarna met zijn hobby aan de slag. Toen in 1973 De Hollandsche Molen eigenaar werd van de stellingkorenmolen Nooit Gedacht in Warnsveld, nam Dick Abelskamp het beheer van deze molen op zich. Nu, 33 jaar later, heeft deze molen zo'n 8,5 miljoen omwentelingen gemaakt en heeft Dick er heel wat uurtjes gedraaid en gemalen. Ook het nodige onderhoudswerk is er verricht, van schilderwerk tot het vervangen van vloeren, het aanbrengen van een derde koppel stenen, het maken van een molenaarsverblijf en zo kunnen we nog wel even doorgaan.

Ridder Dick Abelskamp zo te zien blij verrast met zijn Koninklijke onderscheiding. Zonder meer verdiend na al datgene wat hij in de loop der jaren heeft gedaan

Daarnaast is Dick sinds 1973 actief als instructeur voor het Gilde. En niet zonder gevolgen. Dick leverde tot nu toe 23 geslaagde leerlingen af met als gevolg dat op de meeste molens in de omgeving van Warnsveld wel een leerling van hem te vinden is, en er geen molen in die buurt is die niet regelmatig draait. Naast zijn eigen leerlingen heeft hij als gastgevende molenaar vele aspirant-molenaars laten genieten van zijn kennis, kunde en vakmanschap. Om van dat laatste nog meer mensen te laten profiteren schreef hij de instructiemap 'Zingende Stenen', en een deel van 'Rond Zingende Stenen' voor de korenmolenaarscursus, waarmee hij landelijke bekendheid heeft verworven.

In het najaar van 1971 wist men Dick te strikken voor het bestuur van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars waar hij tot april 1981 de functie van penningmeester vervulde. Hij coördineerde jarenlang de bliksemafleider-controles voor het Gilde, en was in de beginjaren van de Nationale Molendag penningmeester van de Werkgroep Nationale Molendag van De Hollandsche Molen. Daarnaast trad hij in het voorjaar van 1982 toe tot de Gelderse Molencommissie, een adviesorgaan van de Provincie Gelderland. Toen in 1991 de restauratie van de Grafelijke Torenmolen in Zeddam een feit was heeft hij zitting genomen in de Technische Commissie. Tot 2005 heeft hij Huis Bergh als eigenaar van deze unieke 'oude dame' geadviseerd over de meest uiteenlopende zaken. En zoals het een echte ridder betaamt, strijdt Dick al jaren als biotoopwachter voor een goede omgeving van diverse molens.

Dick Abelskamp heeft op vele manieren bijgedragen aan het behoud van de molens in Nederland en aan het enthousiasme van velen om zich op hun beurt in te zetten voor het laten draaien van de molens. Dick zelf vindt het, bescheiden als hij is, de gewoonste zaak van de wereld om anderen te helpen met zijn kennis. De koninklijke onderscheiding is een terechte waardering voor zijn bijzondere verdiensten voor de molenwereld.

Vanzelfsprekend

Een serviceconcept van Lavans

Sanitairhygiëne

Ruilpoetsdoeken

Bedrijfskledingbeheer

Vloerhygiëne

Hoofdkantoor:
Ringdijk 20
5705 CT Helmond
info@lavans.nl

Meer weten? Klantenservice:
0492 598180
Of kijk op
www.lavans.nl

Lavans
KRAAKHELDER ZONDER ZORGEN

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS
ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET
De basiscursus - op enkele hoofdstukken na gereed. Alle overige lesstof wordt in de loop van de tijd nieuw vervaardigd en uitgegeven en zal worden toegezonden.
De leden in opleiding dienen dit pakket bij aanmelding aan te schaffen (niet inbegrepen in de contributie!) het pakket is inclusief de "Verzamelinformatie praktisch lesmateriaal". De prijs bedraagt € 42,50

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS
Informatie XIII - Wieksysteem Ten Have.
Prijs € 7,50 (inclusief porto) nog enkele exemplaren verkrijgbaar
Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom? Waarom helt de bovenas? De tonmolen.
Prijs:€ 7,50 (incl. porto).
Informatie XIX - Molenaarservaringen Jb.Kaal.
Prijs: € 7,50 (inclusief porto)
Informatie XXII - Bovenassen.
Prijs: €7,50 (inclusief porto)

Mappen voor de basiscursus Prijs: € 11,00 (incl. porto).

HACCP-Rapport Hygiënecode
Te bestellen via Gilde verzendingen
Incusief porto € 30,00
Exclusief porto €25,50

GRATIS UITGAVEN
- Informatiefolders
- Statuten en Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Exameneisen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gilde verzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt u contact opnemen met:

Gildeverzendingen
H.P.A. (Hub) van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9
5018 EA Tilburg tel. 013-5362100
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Wetenswaardige literatuur

Molens
Ir. F. Stokhuyzen
Kopie op A4-formaat.
Prijs: € 15 (incl. porto).
Te bestellen bij de Gildeverzendingen

Opleiding Watermolenaar
Ing. J. den Besten
Te bestellen door overmaking van € 23 (incl. porto)
op girorekening 139754 t.n.v. J. den Besten te Loenen aan de Vecht

Wieksystemen voor polder- en industriemolens
Te bestellen door overmaking van € 11,50 (incl. porto)
op ABN AMRO rekening 55.44.45.050 t.n.v.
G.J. Pouw te Naarden

Over molens der Fam. Honig.
Door: P. Boorsma
Prijs € 10,00 (incl. porto). Te bestellen bij Gilde verzendingen

Lesbrief Poldermolen	compl.	Prijs € 7,50
Lesbrief Korenmolen	compl.	Prijs € 7.50
Lesbrief Watermolen	compl.	Prijs € 7,50

Deze lesbrieven zijn bedoeld voor leerlingen van de hoogste klassen van het Basisonderwijs of de laagste klassen van het Voortgezette Onderwijs.
De lesbrieven omvatten, De lesbrief zelf, een werkblad voor de leerlingen en een docenten handleiding.

Pellen van Gerst tot Gort
Lesbrief voor molenaars
Uitgave van Stichting Groninger Molens, Lopende diep 8, 9712NW ,Groningen.
Prijs €6,00 (excl.porto)

Werking van de pelmolen
door: P. Havik
Prijs € 6,00 (incl. porto). Te bestellen bij Gildeverzendingen

Zingende Stenen D.J. Abelskamp
Prijs: € 21,- ((incl. porto)
Dit boek is te bestellen door overmaking op Raborekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk

Tevens allerhande informatie via onze website www.vrijwilligemolenaars.nl

Voor bestellingen van molen artikelen bij De Hollandsche Molen, kan men gebruikmaken van het E-mail adres dhm@molens.nl

© 2006 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm , elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Redactie

Allerhande informatie via onze website:
www.vrijwilligemolenaars.nl

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:

15 september 2006

Wie kopij op diskette aanlevert, gelieve dit te doen in wp09, of Word 2000 in platte tekst, dus niet met een eigen opmaak en/of indeling. Aanleveren via e-mail is ook mogelijk Redactie@vrijwilligmolenaars.nl